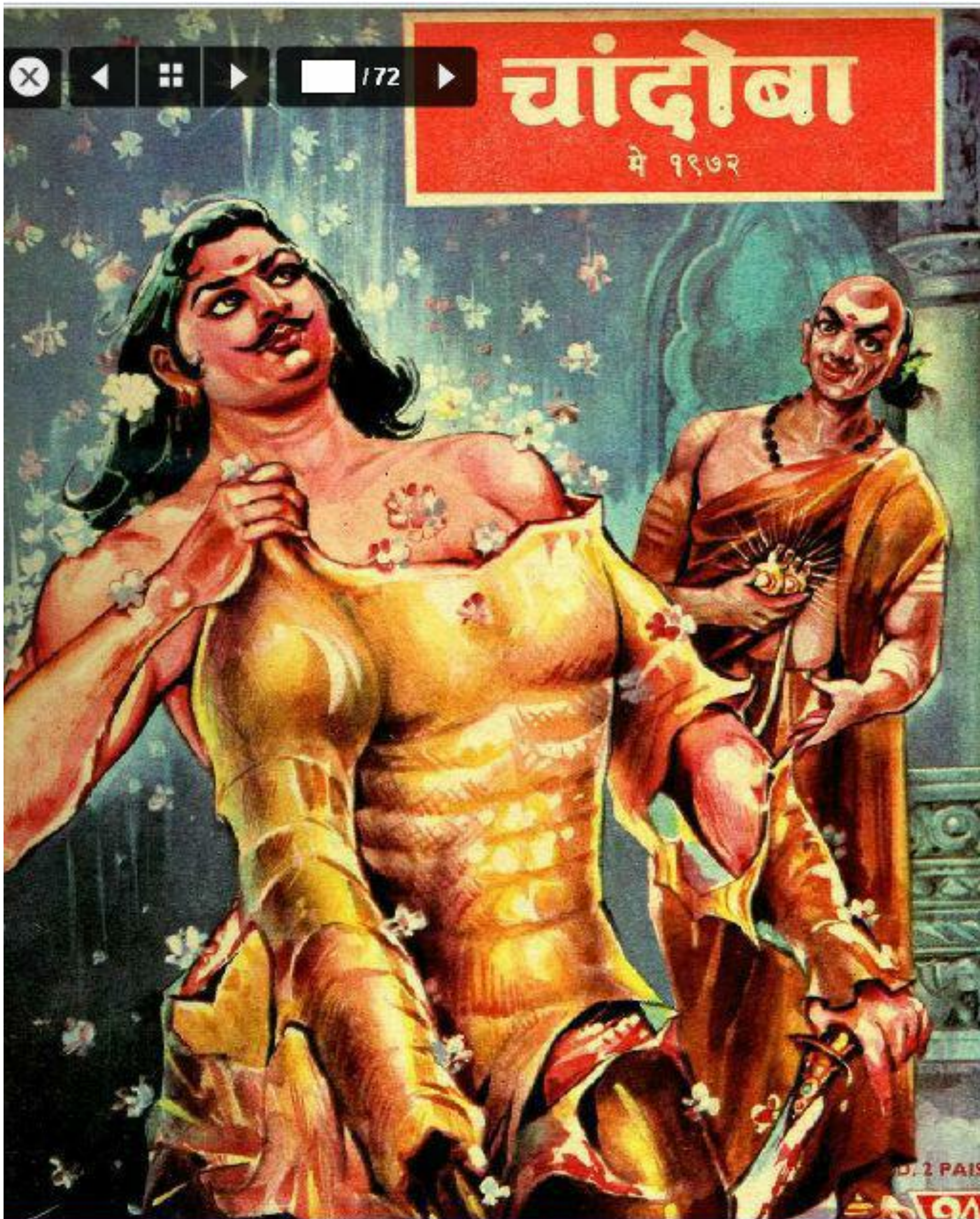

चांदोबा
मे १९७२

अमरवाणी

अतिथि, बालकश्चैव, स्त्रीजनो, नृपति स्तथा
ए ते वित्तं न जानंति, जामाता चैव पंचमः ॥ १ ॥

[पाहुणा, मूल, स्त्री, राजा आणि जांवई या पांच जणांस पैशाची किंमत वाटत नाही.]

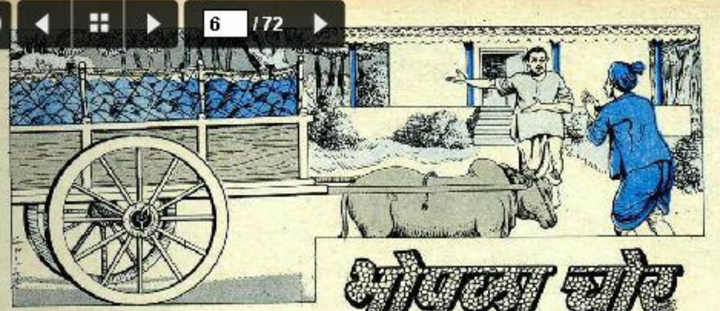
राजा राष्ट्रकृतं पापं,
राजपापं पुरोहितः,
भर्ता च स्त्रीकृतं पापं,
शिष्यपापं गुरु र्भवेत् । ॥ २ ॥

[राष्ट्राचे पाप राजाचे असते, राजा जे पाप करतो ते पुरोहिताचे असते; बायको जे पाप करते ते नवऱ्याचे असते आणि शिष्य जे पाप करतो ते गुरूचे असते.]

वृश्चिकस्य विषं पुच्छं,
मक्षिकस्य विषं शिरः,
तक्षकस्य विषं दंष्ट्रा,
सर्वांगं दुर्जने विषं । ॥ ३ ॥

[विंचवाच्या शेपटीत विष असते तर ते माशीच्या डोक्यात असते आणि सापाच्या दातात. परंतु तेच विष दुर्जनाच्या सर्व अंगात, रोमारोमात असते.]

सावधगिरीच्या सूचना

भोपळ्या चोर

एका गावी एक भाजीचा व्यापारी होता. तो शेतकऱ्यांकडून भोपळे विकत घेऊन दूरदूरच्या बाजार पेठात नेऊन विकत असे. हाच त्याचा मुख्य व्यापार होता.

एकदा तो एका बैलगाडीत भोपळे भरून दूरच्या एका बाजारपेठेत विकायला निघाला. वाटेत उदयगिरी नावाच्या गावानजिक संध्याकाळ झाली आणि काळोख पडू लागला. तेव्हां त्याने त्या गावात रात्र काढायचे मनाशी ठरविले.

गावात गाडी येताच रस्त्यालगतच्या एका घरासमोर भद्रसेन नावाचा एक मनुष्य उभा होता. त्याने व्यापाऱ्याला विचारले– "कोठून आलात हो? या गावचे तुम्ही दिसत नाही, म्हणून विचारतो. काय नाव तुमचे?"

व्यापाऱ्याने आपली ओळख दिली आणि रात्रभर गावात उतरायला कोठेतरी सोईची धर्मशाळेत किंवा आणखी कोठे थोडी जागा मिळेल का, विचारले.

भद्रसेन म्हणाला–"अहो एवढ्याशा कामासाठी इतके विचारता काय? रात्रभर खुशाल रहा आमच्या घरी. सकाळी उठून जा पुढे!"

त्यानंतर भद्रसेनने गाडीचे बैल सोडले, त्यांच्यासमोर गवत टाकले व घराच्या पडवीत भोपळे रचून ठेवले. व्यापाऱ्यासाठी जेवणाची उत्तम व्यवस्था करून दिली आणि एका खोलीत त्याला अंथरूण घालून झोपायला सांगितले.

व्यापाऱ्याने भद्रसेनाच्या औदार्याची स्तुती केली. दमून गेला होता म्हणून अंथरुणावर आडवा झाल्याबरोबर त्याला झोप लागली.

दुसऱ्या दिवशी उजाडताच व्यापाऱ्याने भद्रसेनाचे आभार मानले आणि गाडीत भोपळे भरण्यासाठी भोपळ्यांच्या ढिगा-

श्री ना. आ. सुर्वे

जवळ गेला. त्यातले दोनतीन भोपळे भद्रसेनाला द्यावे असेदेखील त्याच्या मनात होते. परंतु भोपळ्याच्या ढिगाजवळ जाऊन पाहिले तेव्हां त्याला अर्धेच भोपळे दिसले. भद्रसेनानेच भोपळे चोरले असावेत असा त्याला संशय आला. म्हणून तो भद्रसेनाला म्हणाला–"तुम्ही माझे अर्धे भोपळे उडवलेले दिसत आहेत!"

भद्रसेन चोरीचा आळ लावल्याबद्दल रागावून म्हणाला–"डोके ठिकाणावर आहे का? मी केलेल्या उपकाराची फेड अशी करतो आहेस का? रात्री राहायची खाण्या-पिण्याची व्यवस्था केली हे माझेच चुकले म्हणायचे?"

"हे पहा, मला या गप्पा नको आहेत. निमूटपणे माझे भोपळे परत दे, नाहीतर..." व्यापारी म्हणाला.

"तू पहिल्याने घराबाहेर हो, नाहीतर मी नोकराकडून धक्के देऊन बाहेर काढवीन." भद्रसेन म्हणाला.

व्यापाऱ्याने भद्रसेनाशी बोलणे व्यर्थ आहे, असा विचार करून उरलेले भोपळे गाडीत भरले आणि सरळ न्यायाधिशाकडे जाऊन भोपळे चोरीला गेल्याची व भद्र-सेनावर संशय असल्याची तक्रार केली. न्यायाधीश म्हणाला–"भद्रसेनानेच चोरी केली असेल तर त्याची चोरी बाहेर काढणे तितकेसे कठीण नाही." असे सांगून भद्र-सेनाला बोलावून आणायला न्यायाधिशाने व्यापाऱ्यालाच सांगितले.

भद्रसेन न्यायाधिशाने विचारल्यावर म्हणाला–"न्यायमूर्ती! माझ्यावर हा खोटा आरोप करतो आहे. मी याला आपल्या घरी उतरायला सांगितले हीच माझी चूक झाली. म्हणून भोपळ्यांच्या चोरीचा आरोप करायला हा धजला. मला याच्या भोपळ्यांची चोरी करण्याची गरजच काय? माझ्या परसात पुष्कळ भोपळे लागतात."

"तू म्हणतोस ते खरे असू शकेल. पण ते साबीत करून दाखविले पाहिजेस. तेव्हां तू आपल्या परसातला एक भोपळा आणून दाखव." न्यायाधीश म्हणाला.

भद्रसेन भोपळा आणायला गेला. तो परत येण्यापूर्वी न्यायाधिशाने एका माण-साला व वैद्याला बोलावून काय करायचे ते दोघांना समजावून सांगून ठेवले.

भद्रसेन थोड्या वेळाने एक भोपळा घेऊन आला. व्यापाऱ्याच्या गाडीतला एक भोपळा काढून न्यायाधिशाने त्या माणसाला विचारले–"पहा रे, हे दोन्ही भोपळे एकाच जातीचे आहेत की निरनिराळ्या जातीचे?"

"ते खाल्ल्याशिवाय नाही कळायचे मालक!" तो मनुष्य म्हणाला आणि एक चाकू घेऊन भद्रसेनने आणलेल्या भोपळ्याचा एक तुकडा काढून तोंडात टाकला आणि क्षणार्धात पोट धरून मोठ्याने ओरडत जमिनीवर लोळू लागला. वैद्याने त्याला तपासून विषबाधा झाली असल्याचे सांगितले. त्याने तोच भोपळा लक्षपूर्वक पाहिला आणि म्हणाला–"भोपळाच विषारी दिसतो आहे. जो खाईल तो नक्कीच मरेल."

न्यायाधीश भद्रसेनाला म्हणाला–"काय रे बुवा! तू हे विषारी बियाणे कोठून आणलेस? हे खाऊन गावकरी मरतील त्याची काय वाट? याबद्दल तुला मी कोणता दंड देऊ, तूच सांग."

"न्यायमूर्ती! हा भोपळा माझ्या पर-सातला नाही हो! ह्याचे भोपळे विषारी आहेत हे माहीत असते तर मी ह्यांना हातच लावला नसता. हे सर्व याच लबाडाचे आहेत. यानेच आपल्या गाव-कऱ्यांना लुबाडण्यासाठी हा घाट घातला होता. यालाच दंड करावा." अशातऱ्हेने भद्रसेनाने नकळत आपली चोरी कबूल केली.

"म्हणजे तू चोरी केलीस, हे स्वतःच कबूल करीत आहेस! सर्व भोपळे त्याचे त्याला परत दे आणि चोरी केल्याबद्दल दंडाचे शंभर रुपये संध्याकाळच्या आत सरकारी खजिन्यात जमा कर."

व्यापारी न्यायाधिशाचे आभार मानून आपल्या वाटेने निघून गेला.

जवळ गेला. त्यातले दोनतीन भोपळे भद्रसेनाला द्यावे असेदेखील त्याच्या मनात होते. परंतु भोपळचाच्या ढिगाजवळ जाऊन पाहिले तेव्हां त्याला अर्धेच भोपळे दिसले. भद्रसेनानेच भोपळे चोरले असावेत असा त्याला संशय आला. म्हणून तो भद्रसेनाला म्हणाला–"तुम्ही माझे अर्धे भोपळे उडवलेले दिसत आहेत!"

भद्रसेन चोरीचा आळ लावल्याबद्दल रागावून म्हणाला–"डोके ठिकाणावर आहे का? मी केलेल्या उपकाराची फेड अशी करतो आहेस का? रात्री राहायची खाण्या-पिण्याची व्यवस्था केली हे माझेच चुकले म्हणायचे?"

"हे पहा, मला या गप्पा नको आहेत. निमूटपणे माझे भोपळे परत दे, नाहीतर..." व्यापारी म्हणाला.

"तू पहिल्याने घराबाहेर हो, नाहीतर मी नोकराकडून धक्के देऊन बाहेर काढवीन." भद्रसेन म्हणाला.

व्यापाऱ्याने भद्रसेनाशी बोलणे व्यर्थ आहे, असा विचार करून उरलेले भोपळे गाडीत भरले आणि सरळ न्यायाधिशाकडे जाऊन भोपळे चोरीला गेल्याची व भद्र-सेनावर संशय असल्याची तक्रार केली. न्यायाधीश म्हणाला–"भद्रसेनानेच चोरी केली असेल तर त्याची चोरी बाहेर काढणे तितकेसे कठीण नाही." असे सांगून भद्र-सेनाला बोलावून आणायला न्यायाधिशाने व्यापाऱ्यालाच सांगितले.

भद्रसेन न्यायाधिशाने विचारल्यावर म्हणाला–"न्यायमूर्ती! माझ्यावर हा खोटा आरोप करतो आहे. मी याला आपल्या घरी उतरायला सांगितले हीच माझी चूक झाली. म्हणून भोपळचांच्या चोरीचा आरोप करायला हा धजला. मला याच्या भोपळयांची चोरी करण्याची गरजच काय? माझ्या परसात पुष्कळ भोपळे लागतात."

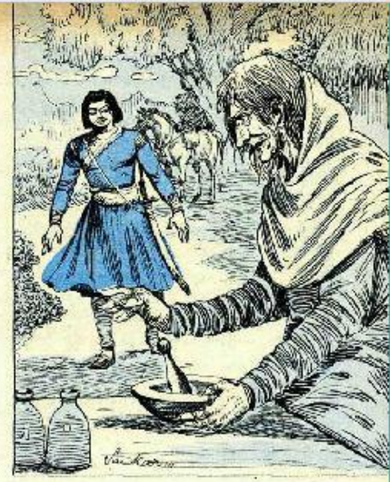
"तू म्हणतोस ते खरे असू शकेल. पण ते साबीत करून दाखविले पाहिजेस. तेव्हां

करीत चालली आहे. आता तर ती माझ्याशी लग्नाला मुळीच तयार होणार नाही. परंतु तिचे मन पालटवून तिला सामान्य स्त्री करण्याचा प्रयत्न करावयाचा, असा त्याने मनाशी पक्का विचार केला. म्हणून तो सीमंतिनीवर दुरूनच नजर ठेवी व ती काय करते, कोठे कोठे फिरते या गोष्टीवर नजर ठेवू लागला.

दिवसांमागून दिवस व महिन्यांमागून महिने लोटले. सीमंतिनीचे मन पालट-वण्याची इच्छा गणदेवच्या मनात वाढत गेली. शेवटी त्याने पिंगला नावाच्या एका मांत्रिक बाईची मदत घेतली.

पिंगलाला अत्यद्भुत मंत्रशक्ती प्राप्त होत्या. याशिवाय तिला अनेक वनस्पती औषधांची पण चांगली माहिती होती. तिने गणदेवला काय हवे आहे त्याची विचारपूस करून घेऊन विचारले–"सीमंति-नीला कापालिनी व्हायचे आहे तर आपण त्यात कां विघ्न आणायचे?"

"मला ते आवडत नाही. म्हणून तू पाहिजे ते इनाम मागून घे, मी द्यायला तयार आहे. पण तिला एक सामान्य स्त्री करणे तुला शक्य असेल तर कर. अशा हुशार व सुंदर तरुणीला कापालिनीचे जीवन व्यतीत करून आयुष्य घालविणे बरोबर नाही." गणदेव म्हणाला.

"कापालिनीच्या जीवनात आनंद नाही असे का वाटते तुला?" पिंगलाने विचारले.

"आनंद मिळत असेल, पण सुख मिळतच असेल, असे नाही मला वाटत." गणदेव म्हणाला.

"तुझी गृहिणी झाली तर ती नक्कीच सुखी होईल, एवढे मात्र खरे!" पिंगला म्हणाली.

"म्हणून माझ्याशी विवाह करून गृह-सौख्य भोगण्यास तिच्या मनाची तयारी करून दे." गणदेव म्हणाला.

"मी करते मदत माझ्याकडून होईल तितकी, तू पुढल्या अमावास्येला शिकारी कुत्री बरोबर घेऊन जंगलात जा. एक

पांढरे हरण दिसेल ते, त्याच्या जिवाला काही अपाय झाल्याशिवाय धरून आपल्या घरात आणून ठेव. बाकी काय करायचे ते मी पाहून घेईन." पिंगला म्हणाली.

पिंगला गणदेवला आपल्या बागेतून बाहेर जाईपर्यंत पोंचवायला गेली. परत येत असतांना ती डाव्या पायाने थोडी लंगडत असलेली दिसली.

पिंगलाने सांगितल्याप्रमाणे गणदेव अमावास्येच्या दिवशी शिकारी कुत्री घेऊन जंगलात आला. त्याला एका जागी एक पांढरे हरण दिसले. त्याला धरायला गणदेवने आपली शिकारी कुत्री सोडली. हरण जोराने पळू लागले.

थोड्या वेळाने त्याला एकच कुत्रे पुढे धावत असलेले व बाकी सर्व कुत्री मागे पडलेली दिसली. परंतु हरणाजवळ पोचलेले कुत्रे त्याचे नव्हते, हे त्याने ओळखले. ते कुत्रे लंगडत होते. त्या कुत्र्याने थोड्याच वेळात हरणाचा मागचा पाय धरला. गणदेवने घोड्यावरून येऊन हरणाच्या गळ्यात फास टाकला. हरणाने स्वतःची सोडवणूक करून घेण्याचा प्रयत्न केला नाही आणि ओढाताण केल्याशिवाय गणदेव बरोबर चालू लागले. हरणाला धरणारे कुत्रे कोठे गेले या गोष्टीकडे गणदेवाचे लक्ष गेले नाही.

गणदेवने हरणाला एका खोलीत बंद करून ठेवले आणि दुसऱ्या खोलीत जाऊन झोपला. सकाळी त्याची झोप मोडली तेव्हां त्याला सर्व जमीन पालथी होणार की काय असे वाटू लागले. बाहेर तुफान तरी सुरू झाले आहे किंवा भूकंप होणार आहे. परंतु तसे काहीच नव्हते. तोंपर्यंत सीमंतिनीने ज्या भुतां पिशाच्च्यांना वश करून घेतले होते ती सर्व तिला सोडून निघून गेली.

गणदेवने सीमंतिनी होती त्या खोलीचे दार उघडून पाहिले, आत सीमंतिनी होती. तिने गणदेवशी विवाह करण्यास मान्य केले. त्यानंतर दोघं विवाहबद्ध होऊन सुखी झाली.

शिलारथ

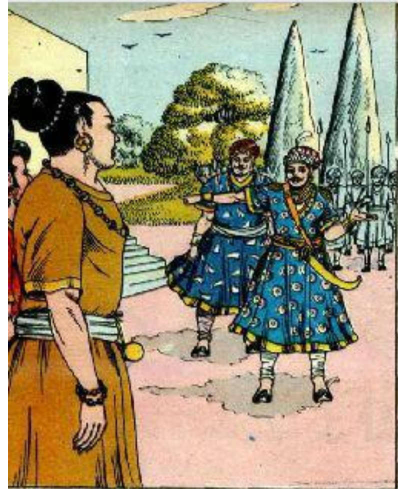
[१८]

[राजोद्यानाकडे जाणाऱ्या वाटेवर विघ्नेश्वर पुजाऱ्याच्या राक्षसी हत्तीवर तेल टाकून जीवदत्तने त्याला आग लावली. पुजाऱ्याचे रानटी अनुयायी घाबरून गेले. त्यांची कत्तल करायला नित्यानंदाने आपल्या सैनिकांना प्रोत्साहित केले. रानटी तरुणांपैकी एकाने पुढे येऊन तो रानटी लोकांचा नायक असल्याचे जीवदत्तला सांगितले. पुढे...]

जीवदत्तने त्या जंगली जातीच्या तरुणाकडे जरा खोल दृष्टीने पाहिले. त्याची उभे राहण्याची ढब व तेजस्वी डोळे पाहून जीवदत्तला तो हुशार व कर्तबगार तरुण असावा याची खात्री पटली.

"ठीक, तरमग तू जरूर पडल्यास नित्यानंद राजाच्या सैनिकांशी दोन हात करायला आपल्या साथीमित्रांना तयार ठेव. पण एका गोष्टीची सावधगिरी बाळग. तुम्ही स्वतः आगळीक काढू नका." जीवदत्त त्याला म्हणाला. नंतर त्याने विघ्नेश्वर पुजारी व स्वर्णाचारी दोघांना जवळ बोलावून घेतले व म्हणाला–"तुम्ही दोघे आमच्या बरोबरच रहा, नाही तर तुम्हांलाच पहिल्याने बळी जावे लागेल, समजले!"

"तिकडे नित्यानंद राजा आणि इकडे हे रानटी लोक आम्हांला ठार करायला उभे आहेत. आतां आमचा बचाव कसा

व्हायचा?" विघ्नेश्वर पुजारी जवळजवळ रडतच म्हणाला.

"जोंपर्यंत तुम्ही दोघे आमच्या बरोबर आहां तोंपर्यंत रानटी लोकांकडून तुमच्या जिवाला धोका नाही. राजाला आम्ही पाहून घेऊ." जीवदत्तने त्याला धीर दिला.

त्याच वेळी राजा नित्यानंद जीवदत्त व खड्गवर्माला संबोधन करून म्हणाला–"वीर हो! तुम्ही त्या रानटी लोकांना शस्त्रे खाली ठेवायला सांगा. कमीत कमी तुम्ही बाजूला व्हा. त्यांच्याकडून ते काम आमचे सैनिक करून घेतील."

"महाराज! या रानटी लोकांनी शस्त्रे खाली ठेवली की तुम्ही त्यांची कत्तल कर-

... हे आम्ही ओळखले आहे. पण ते आम्ही होऊ देणार नाही. तुम्ही पाहिजे तर नगराबाहेर आपले सैन्य पाठवा जंगली लोक तेथे जातील. मग होऊं द्या दोन्ही सैन्यांची शक्तिपरीक्षा. आम्ही प्रेक्षक म्हणून बाजूला उभे राहून गंमत पाहू!" जीवदत्त म्हणाला.

"माझ्या राजधानीत मलाच दमदाटी देण्याची तुझी हिंमत अजब दिसते आहे!" राजा नित्यानंद एवढेच म्हणाला, इतक्यात खड्गवर्मा तलवार उपसून म्हणाला–"तुझ्या या गप्पा ऐकायला आम्ही येथे आलो नाही. तुझ्या राज्याचे व प्रजेचे रक्षण करायला आम्ही आलो होतो. आतां आम्ही सांगू तीच पूर्व दिशा!" नंतर रानटी तरुणांकडे वळून म्हणाला–"तुम्ही सर्व नगराबाहेर निघून जा."

ते जंगली लोक राजधानीच्या मुख्य द्वाराकडे निघाले. जीवदत्तने विघ्नेश्वर पुजारी व स्वर्णाचारी दोघांना त्यांच्या पाठो-पाठ नगराबाहेर चालू लागायला सांगितले. नंतर राजाकडे वळून म्हणाला–"महाराज! मी पूर्वी सांगितल्याप्रमाणे नगराबाहेर या जंगली लोकांशी युद्ध करावयाचे असेल तर खुशाल करावे. आपले सैन्य घेऊन चला. कोणाला जय मिळतो तो पाहून आम्ही आपल्या वाटेने निघून जाऊ."

नित्यानंदाने आपल्या सैनिकांना नगरा-बाहेर चलायला आज्ञा केली. नगरा-बाहेरच्या मैदानात राजा नित्यानंदाचे सैन्य व रानटी लोक समोरासमोर युद्धाला सज्ज उभे राहले. खड्गवर्मा, जीवदत्त, विघ्नेश्वर पुजारी आणि स्वर्णाचारी दोन्ही सैन्यांच्या मध्ये उभे राहले.

नित्यानंदाने एकदा आपल्या मंत्र्याकडे व सेनापतीकडे पाहिले आणि "ठीक!" या अर्थी मुंडी हलविली. नंतर खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना उद्देशून म्हणाला–"वीर हो! आतां तुम्ही बाजूला व्हा. मी आपल्या सैनिकांना या रानटी लोकांवर हल्ला करायला हुकूम करणार आहे."

जीवदत्त जंगली लोकांच्या नायकाला म्हणाला–"ऐकलंस? राजा काय म्हणाला ते? महाराज क्षणार्धात तुमचा फडशा उडवणार आहेत!" नंतर राजाकडे वळून म्हणाला–"महाराज! विचार तरी करून काय ते ठरवा! हे रानटी लोक हारले तर त्यांच्यापैकी काही मरतील व उरलेले पळून जातील. परंतु जर तुम्ही हारलात तर आपली गादी घालवून बसाल!"

ते ऐकून राजाचा चेहरा एकदम उतरला, मंत्र्याने ते ओळखले व म्हणाला–"महा-राज! मी मागे एकदां आपल्याला सांगितले होते, आपल्या वडिलांनी मला बजावून

ठेवले आहे की नगरद्वाराबाहेर रक्त सांडले तर आपल्या कैलासवासी वडिलांच्या आत्म्याला फार फार दुःख होईल."

"अरे होय, मी ती गोष्टच विसरून गेलो होतो. बरं झालं, तुम्ही आठवण करून दिलीत. नाहीं तर बाबांची शेवटची इच्छा पुरी न करून त्यांच्या आत्म्याला दुःखी करण्याचे पाप करणार होतो. सैनिक हो! तुम्ही सर्व राजधानीत चला!" अशी आज्ञा करून नित्यानंद स्वतः सर्वात आधी नगरद्वाराकडे निघाला.

"या भित्र्याला ऐन वेळी मंत्र्याने बरी आठवण करून दिली!" असे म्हणत खड्गवर्मा मोठ्याने हसला.

जंगली लोकांचा नायक पुढे येऊन म्हणाला–"प्रभो! आतां आम्हांला काय आज्ञा आहे? या बडबड्या राजाला व त्याच्या सैन्याला नगरद्वारासमोरच ठार करून समाधी द्यायची का?"

"वीर क्षत्रिय हो! आज्ञा करावी! हा राजा मेला तर विघ्नेश्वर गणरायाला आनंदच होईल!" पुजारी आनंदाने म्हणाला.

"आपली बडबड बंद कर! तुला बळी दिला तरी त्या गणाधीश विघ्नेश्वराला आनंदच होईल!" खड्गवर्मा त्याला दटावून म्हणाला आणि नगरद्वाराकडे त्याने पाहिले.

नित्यानंद द्वारापलीकडे उभा राहून दात ओठ चावीत डोळे वटारून जीवदत्त व खड्गवर्माकडे पहात होता. दोघांना वाटले की हा राजा मूर्खच आहे, काय नेम आपल्या सैनिकांना अचानक आपल्यावर हल्ला करायला सांगायचा. विचार करून जीवदत्त म्हणाला–"खड्गवर्मा! हा राजा भितरा तर आहेच, त्याच बरोबर हट्टी व मूर्ख पण दिसतो आहे. रक्तपात झाल्याशिवाय त्याला चैन पडणार नाही."

"बरोबरीच्या लोकांचे युद्ध होऊन रक्त सांडले तर त्याला रक्तपात म्हणता येणार नाही, येथे समजूत व नमतेपणा दिसत नाही. जो जिंकेल तोच शक्तिशाली व बुद्धिमान ठरणार. आतां यांच्या युद्धाची गंमत पाहण्यात आपला वेळ कां फुकट घालायचा? युद्ध होणार की नाही हे मी आता ठरवून येतो." असे म्हणत खड्गवर्मा एका रानटी तरुणाच्या हातातला भाला घेऊन राजासमोर जाऊन उभा राहला आणि म्हणाला–"महाराज! आपण या रानटी लोकांशी युद्धाचे स्वप्न पहात आहां, असे दिसते! बरे तर, मी एक, दोन, तीन असे अंक मोजतो; तीन म्हणण्याच्या आत आपण बाहेर तरी ससैन्य येऊन युद्ध करावे किंवा नगरात प्रवेश करून द्वार बंद करून घ्यावे." असे म्हणत खड्गवर्मा 'एक', 'दोन', 'तीन' म्हणू लागला. 'तीन' म्हणण्यापूर्वीच राजाने ससैन्य नगरात प्रवेश करून द्वार बंद करविले. रानटी लोक 'जयजयकार' करू लागले.

"राजाला अक्कल आलेली दिसते आहे. आता आपण आपल्या वाटेने जाऊ या.' जीवदत्त म्हणाला. त्याप्रमाणे सर्व लोक निघाले. रानटी लोकांनी जीवदत्त व खड्गवर्माला एक मोठी मेजवानी दिली. रानटी स्त्रीपुरुषांनी त्यांच्या पद्धतीचे नृत्य करून दोघांची करमणूक केली. सूर्यास्तापूर्वी तास दीड तास खड्गवर्मा व जीवदत्त त्या जंगली जातीच्या लोकांचा निरोप घेऊन निघाले.

विघ्नेश्वर पुजारी व स्वर्णाचारी त्यांच्या पाठोपाठ निघाले. त्यांना मागे राहल्यास स्वत:च्या जिवाची शाश्वती वाटत नव्हती. म्हणाले–"प्रभो! आम्हां दोघांना या रानटी लोकांच्या हाती सोंपवून निघालात? सूर्यास्तापूर्वीच आम्हांला बळी देऊन हे लोक आनंदाने नाचू व गाऊ लागतील!"

"खड्गवर्मा! या दोघांविषयी काय करू या?" जीवदत्तने विचारले.

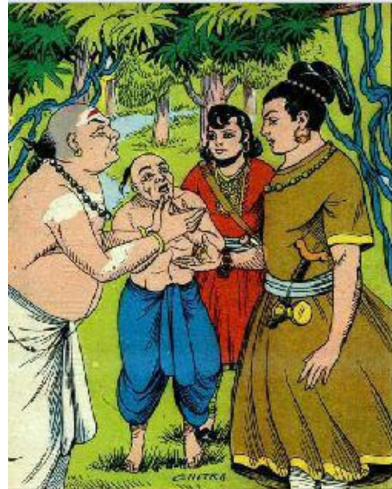
"आपण पुढे जाऊन विचार करू. येथे नको. समोरचा डोंगर चढून गेल्यावर काय ते ठरवू. विन्ध्य पर्वतापर्यंत या रानमांजरांना बरोबर घेऊन जायची गरज नाही." खड्गवर्मा म्हणाला.

"प्रभो! आम्हांला तुम्ही रानमांजरे म्हणाला. पण आम्ही खरोखरच रानमांजरे

असतो तर किती बरे झाले असते. निदान काही लहान मोठे प्राणी खाऊन पोट भरले असते. परंतु दुर्दैवाने आम्ही आहों माणसे. त्या विघ्नेश्वराने स्वप्नात येऊन उगाच मला या भानगडीत फसविले." असे म्हणत पुजारी रडू लागला.

"अजून तसे काही बिघडले नाही. तुम्ही दोघे माणसे आहां, म्हणून तुम्हांला डोके पण आहे. तेव्हां या जंगलात स्वत:चा बचाव करून जगणे तुम्हांला तसे कठीण नाही! नाही तर आणखी एखादा राक्षसी हत्ती तयार करून दुसऱ्या राज्यावर हल्ला करा!" खड्गवर्मा स्मित करीत म्हणाला.

"बरे तर, तुम्ही तूर्त आमच्या बरोबर चला. नंतर काय करायचे ते ठरवू." जीवदत्त म्हणाला.

त्यानंतर ते उत्तरेकडे निघाले आणि सूर्यास्ताच्या सुमारास जंगलाच्या डोंगराळ प्रदेशात येऊन पोचले. त्या दिवशी रात्री त्यांनी तेथे सैपाक केला आणि खाऊन पिऊन झाडावर चढून बसले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी जेव्हां खड्गवर्मा व जीवदत्त पुन्हां निघाले तेव्हां पुजाऱ्याने व स्वर्णाचाऱ्याने बरोबर चलायला परवानगी मागितली.

"तुम्ही आमच्या बरोबर आणखी किती दूर येणार? आम्ही विंध्य पर्वताकडे जात आहो. वाटेत कोणकोणते धोके व संकटे येतात नकळे. स्वत:चा जीव वाचविणेच आम्हांला जड जाणार आहे आणि वर तुमची दोघांची जबाबदारी कोण घेणार?" जीवदत्त म्हणाला.

"प्रभो, आम्हांला आपल्याबरोबर येऊ द्या. वाटेत सोईचे गाव किंवा शहर दिसले की आम्ही तेथे राहू. पण आम्हांला तुम्ही या जंगलात सोडून गेलात तर हे जंगली लोक नक्कीच आम्हांला जिवंत जाळतील." विघ्नेश्वर पुजारी म्हणाला.

दोघांना भ्यालेले पाहून खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांनी त्यांना बरोबर यायला सांगितले. त्यानंतर दोन दिवस कोणत्याही प्रकारचे विघ्न आले नाही. आणि त्यांचा पायी प्रवास चालू राहला. तिसऱ्या दिवशी पहाटे जीवदत्त व खड्गवर्मा दोघे उठून पुढे निघण्याच्या विचारात असतां त्यांना दुरून कोणाचा तरी आवाज ऐकू आला. त्याच्या पाठोपाठ वाघाची डरकाळी पण ऐकू आली. दोघे ज्या दिशेने आवाज आला होता त्या बाजूला झाडावर बसूनच पाहू लागले. पुजारी व स्वर्णाचारी घाबरून जाऊन थरथर कापत होते.

"जीवदत्त! काय रे, तो मनुष्य वेडा-बिडा आहे की काय? त्याच्याजवळ तल-वार भाला काही नाही आणि वाघाच्या पिल्लांना खाकेत धरून तो असा ओरडतो [illegible] आहे? तो ओरडतो आहे व वाघ पुढे पुढे येतो आहे. तू वाघाची डरकाळी ऐकलीस का?" खड्गवर्माने विचारले.

जीवदत्तने समोर पाहिले, एक तरुण युवक फाटके कपडे घातलेला होता व त्याच्या खाकेत वाघाचे दोन छावे होते. तो पळत जात ओरडत होता–"वाघोबा! ये रे! ये, पाहू तर!"

"खड्गवर्मा! आपण त्या वेड्या पीराला वांचविले पाहिजे. त्यानंतर काय करायचे ते ठरवू!" असे सांगून जीवदत्त झाडावरून खाली उतरू लागला. त्याच वेळी वाघाची डरकाळी अगदी जवळ ऐकू आली.

"हा कोणीतरी स्वत: वाघाच्या तोंडात उडी घ्यायला निघालेला वेडा पीर दिसतो आहे." असे म्हणत खड्गवर्मा तलवार उपसून झाडावरून उडी मारून खाली आला आणि त्या वेड्याकडे पळत निघाला.

"त्या वाघिणीला बिचारीला मारू नकोस बरं का! ती आपल्या छाव्यांना वांचवायला जात आहे." जीवदत्तने खड्ग-वर्माला सावध केले आणि झाडावरून उतरून त्या युवकाकडे धावत गेला. खड्ग-वर्मा व जीवदत्त त्याच्याजवळ येऊन पोचले, तेवढ्यात ती वाघीण एक उडी मारून जवळ येऊन पोचली. तिला जवळ आलेली पाहून तो युवक ओरडून म्हणाला–"ये,

आलीस एका घासात मला खाऊन टाक!" असे म्हणत तो वाघिणीच्याकडे धावू लागला.

अनपेक्षितपणे त्याला आपल्याकडे येत असलेला पाहून वाघीण जागच्या जागी थबकली. ती चकित झाली असावी किंवा भ्याली असावी. आपण उडी मारावी की नाही या विचारात ती पडली असावी. त्याच वेळी जीवदत्त जवळ आला. वाघाचे छावे आपली सुटका करून घेऊन आईकडे पळण्यासाठी धडपड करीत होते.

ते दृश्य पाहून वाघीण चवताळली व जोराने डरकाळी फोडून तिने त्या युवका-वर उडी मारली. त्याच वेळी जीवदत्तने

आपल्या कुबडीचा प्रहार वाघिणीवर केला व तिला बाजूला पाडले. "खड्गवर्मा! वाघीण बेशुद्ध होऊन पडल्यासारखी दिसते आहे. ती शुद्धीवर येण्यापूर्वी तिला बांधून टाकले पाहिजे." जीवदत्त म्हणाला.

खड्गवर्माने काही रानटी वेली तलवारीने तोडल्या व त्यांचा दोरखंड करून त्याने दोरीचे एक टोक वाघिणीच्या गळयाला बांधले व दुसरे झाडाला बांधून ठेवले.

"अहो, तुम्ही मला या वाघिणीच्या जबडयातून वांचविलेत खरे, पण याहून मोठ्या संकटात ढकललेत!" तो युवक रडतच म्हणाला.

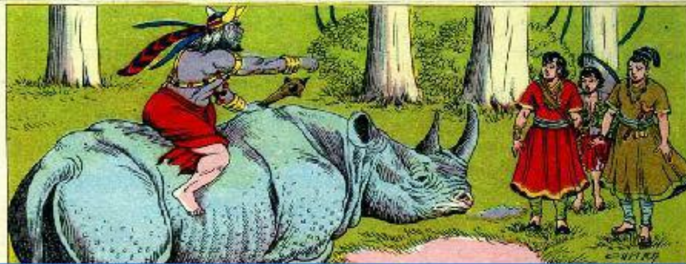
"अरे वेडया! मरायला निरनिराळे मार्ग आहेत. तुला मरायचेच असेल तर गळयाला फांस लावून झाडाच्या फांदीला लोंबकळत कां नाही रहात?" खड्गवर्मा रागाने म्हणाला.

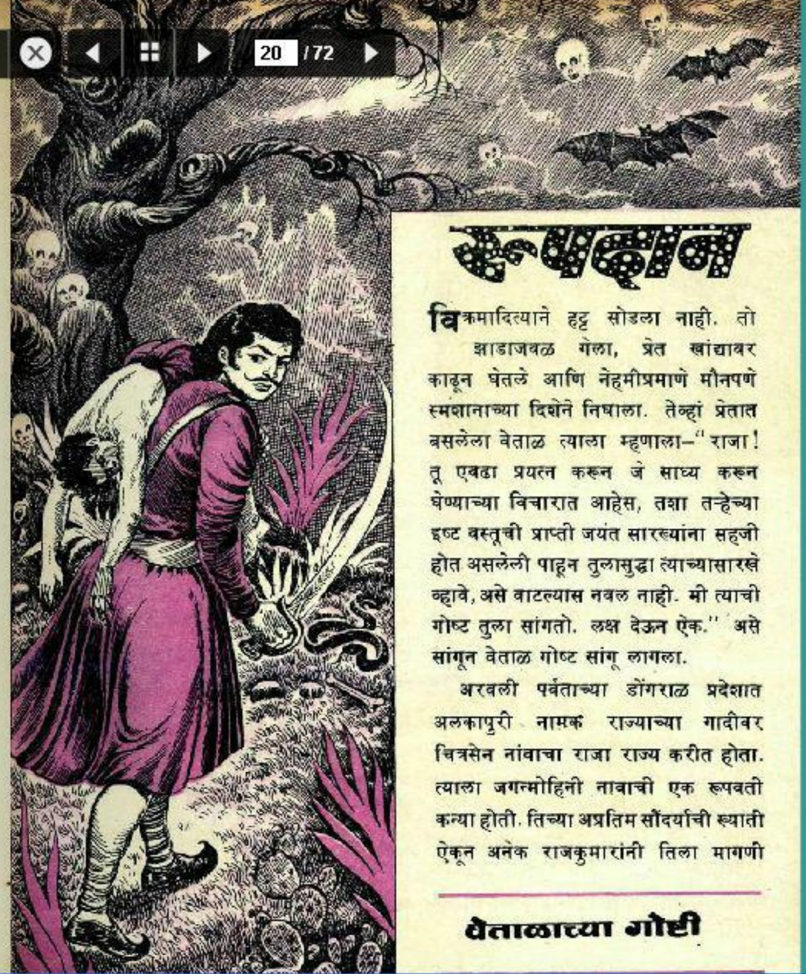
"थोरामोठ्यांचे सांगणे आहे की आत्महत्या हे एक फार मोठे पाप आहे. म्हणून वाघिणीचा आहार होऊन..." तो बोलत असतांच खड्गवर्मा म्हणाला–

"मग आतां तू जे करीत होतास ती आत्महत्या नाही, असे का थोरामोठ्यांचे म्हणणे आहे? तू कोण रे, वेडा आहेस की काय?" खड्गवर्माने त्या युवकाला विचारले.

"खड्गवर्मा! जरा थांब, अरे हे त्याला काय विचारतोस?" असे खड्गवर्माला म्हणत जीवदत्तने त्या युवकाला विचारले– "बरं, तू हे सांग, तुझ्यावर असे कोणते मोठे संकट एकाएकी येऊन पडले? कोणाच्या हाती तुला मरणाची भीती वाटते आहे?"

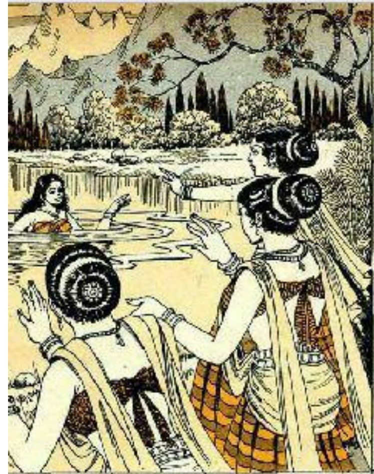
उत्तर देण्यापूर्वी त्याने भयभीत नजरेने एकदां चारी बाजूला पाहिले आणि पुढे तो उत्तर द्यायच्या विचारात होता, त्याच वेळी झाडीतून एक मनुष्य गेंडयावर बसून पुढे आला व सर्वांना दरडावून म्हणाला– "अरण्यपूरच्या गणाचारीच्या हाती या तरुणाला मरण निश्चित आहे!" पुढे तो म्हणाला–"यारे, या सर्वांना पकडा यांच्या मुसक्या बांधा!" (क्रमशः)

विक्रमादित्याने हट्ट सोडला नाही. तो झाडाजवळ गेला, प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मौनपणे स्मशानाच्या दिशेने निघाला. तेव्हां प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला–"राजा! तू एवढा प्रयत्न करून जे साध्य करून घेण्याच्या विचारात आहेस, तशा तऱ्हेच्या इष्ट वस्तूची प्राप्ती जयंत सारख्यांना सहजी होत असलेली पाहून तुलासुद्धा त्याच्यासारखे व्हावे, असे वाटल्यास नवल नाही. मी त्याची गोष्ट तुला सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

अरवली पर्वताच्या डोंगराळ प्रदेशात अलकापुरी नामक राज्याच्या गादीवर चित्रसेन नांवाचा राजा राज्य करीत होता. त्याला जगन्मोहिनी नावाची एक रूपवती कन्या होती. तिच्या अप्रतिम सौंदर्याची ख्याती ऐकून अनेक राजकुमारांनी तिला मागणी

घातली. परंतु चित्रसेन राजाने मुलीने स्वत: आपल्या पतीची निवड करावी या हेतूने स्वयंवर रचले आणि राजेरजवाड्यां-कडे निमंत्रणे पाठविली.

स्वयंवराचा मुहूर्त ज्या दिवशी ठेवण्यात आला होता त्याच्या आदल्या दिवशी जगन्मोहिनी आपल्या सखींबरोबर एका सरोवरात जलविहारासाठी गेली. तिच्या सखींनी तिला किती बजावले की लवकर घरी परतले पाहिजे. परंतु तिने त्यांच्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष केले आणि सरोवरात तीनदा बुडी मारून बाहेर आली तेव्हां त्यावेळी तिचे जे रूप होते ते पाहून तिच्या सखी मोठ्याने ओरडल्या. जगन्मोहिनीला

स्वतःच ते रूप पाहून भीती वाटू लागली. प्रथमं तिचे सर्व अंग सोन्यासारखे नितळ गोरे होते, ते बदलून लोखंडासारखे काळे झाले होते. आपल्या सखींबरोबर ती रडत घरी परत आली.

राजकन्येचे आईवडील किंकर्तव्यविमूढ होऊन तिच्याकडे पाहू लागले. दुसऱ्या दिवशी स्वयंवरासाठी कुलीन राजकुमार येणार होते. आतां हे स्वयंवर कसे होणार? राजा काळजीत पडला.

राजाने मंत्र्याचा सल्ला घेतला. मंत्र्याने राजवैद्यांना बोलावून औषधोपचार करावयास सांगितले. राजवैद्यांनी सर्व गोष्टींची चवकशी केली आणि म्हणाले–"प्रधान, हा आजार नसून, काहीतरी शाप दिसतो आहे."

परंतु एक मोठा वैद्य होता. तो म्हणाला–"महाराज! मला वाटते, हा शापाचा परिणाम नसून आजारच आहे. सर्व प्रकारच्या शारीरिक रोगांसाठी प्राचीन वैद्यशास्त्रांत एका औषधांचा उल्लेख आहे. एक औषध आहे, पंचवर्ण संजीविनी नामक सरोवराचे पाणी. ते सरोवर कोठे आहे, मला माहीत नाही." ते ऐकून राजा हताश होऊन बसला.

दुसऱ्या दिवशी ठरल्या मुहूर्तावर निर-निराळ्या देशांचे राजकुमार सभाभवनात आपापल्या जागी येऊन बसले आणि

जगन्मोहिनीची वाट पाहू लागले. प्रधानाने सर्व राजकुमारांस संबोधन करून आदल्या दिवशी घडलेल्या दुर्घटनेचा उल्लेख केला आणि म्हणाला–"राजकुमारीचे आज जे रूप आहे ते पाहून कोणी राजकुमार तिच्याशी विवाहास तयार होणार नाही. तिला पूर्वरूप मिळावे यासाठी एका औष-धाची माहिती राजवैद्याकडून आम्हांला मिळाली आहे. पंचवर्ण संजीविनी नावाचे एक सरोवर कोठे तरी आहे. त्याचे पाणी प्याल्यास पूर्वरूप प्राप्त होते. आपल्या पैकी जो कोणी त्या सरोवराचे पवित्र तीर्थ घेऊन येईल त्याच्याशी राजकन्येचा विवाह करून देऊन महाराज त्याला आपल्या गादीचा वारस म्हणून नेमतील."

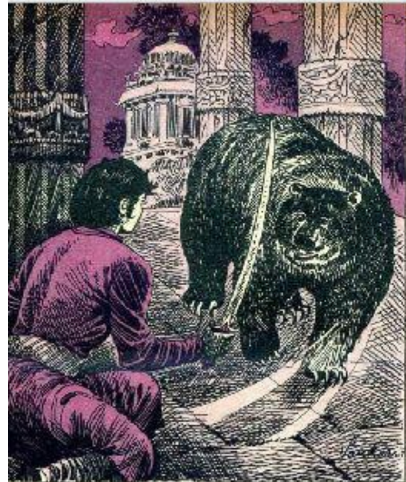
ते ऐकून फक्त दोन राजकुमार थांबले व बाकी सर्व उठून आपापल्या राजधानीस निघून गेले. त्या दोघांपैकी एकाचे नाव जयंत असे होते. तो मालव देशाचा युवराज होता. त्याने ते सरोवर शोधून त्याचे पवित्र तीर्थ आणण्याची प्रतिज्ञा केली. "विवाह करीन तर जगन्मोहिनीशीच करीन," अशी प्रतिज्ञापण त्याने केली.

दुसरा राजकुमार विजयपुरीचा युवराज विजय होता. त्याने विचार केला की ज्या सरोवराच्या पाण्यात आंघोळ केल्याने राज-कन्येचे रूप बदलले आहे, त्याच सरोवरा-

जवळ तिचे रूप बदलण्याचे कारण पण कळेल. असा विचार करून तो त्या सरोवरावर गेला.

तिकडे जयंत पंचवर्ण सरोवराचा शोध काढीत निघाला आणि रात्रीच्या सुमारास एका दाट अरण्यात एक कालीचे देऊळ होते त्या देवळात येऊन पोचला. त्याने जंगलातली फळे खाऊन आपली भूक भाग-विली आणि त्याच देवळात रात्र काढायचे त्याने ठरविले. जयंत जमिनीवर पडून झोपण्याच्या प्रयत्नात असता एक अस्वल देवळात शिरले व त्याने जयंतला धरले. परंतु जयंतने चटकन आपला बचाव करून स्वतःला सोडवून घेतले व तलवारीचा वार

करून त्या अस्वलाला ठार केले. अस्वल मेल्याबरोबर अदृश्य झाले व त्याच्या जागी जयंतला एक ऋषी दिसला. मुनी म्हणाला–"मुला! मला माझ्या गुरुवर्यांच्या शापामुळे हे रूप मिळाले होते. तूच मला शापमुक्त केलेस. तू काय वाटेल ते माझ्याकडून मागून घे."

जयंत म्हणाला–"मुनिवर्य! मी पंचवर्ण संजीवनी सरोवराच्या शोधार्थ निघालो आहे. ते सरोवर कोठे आहे व त्या सरोवरापर्यंत जाण्याची वाट कोठून कशी जाते, सांगण्याची कृपा करावी."

"मुला! ते सरोवर फार दूर मेरु पर्वतावर आहे. तेथे पोंचणे तितके सोपे नाही आणि तेथे पोचायला तुला सर्व आयुष्य खर्ची घालावे लागेल." मुनी म्हणाला.

"मुनिवर्य! मी त्यासाठी आपले सर्व आयुष्यसुद्धा खर्ची घालायला तयार आहे. परंतु मी आपला प्रयत्न चालू ठेवणार!" जयंत म्हणाला.

मुनी जयंतचा दृढ निश्चय पाहून आनंदित होऊन म्हणाला–"मुला! मी आपल्या पादुका तुला देतो. तू त्या पादुका घालून आकाशमार्गे त्या सरोवरपर्यंत जा. तुला तसा जास्त वेळ लागणार नाही. तुझे काम झाले की माझ्या या पादुका मी असेन तेथे आपोआप परत येतील. परंतु एक गोष्ट लक्षात ठेव, तू या पादुकांचा उपयोग दुसऱ्या कोणत्याही कामासाठी करता कामा नये." असे सांगून मुनी अदृश्य झाला.

जयंतने त्या पादुका घातल्याबरोबर तो आकाशमार्गे मेरु पर्वताकडे उडू लागला.

तिकडे विजय त्या सरोवराचा शोध काढीत दुसऱ्याच एका जंगलात पोचला. तेथे एक सरोवर होते. तो जवळपासचा प्रदेश पहात बराच वेळ हिंडला आणि उजाडल्यावर त्याला त्या सरोवराच्या काठी एक मुनी सरोवरात स्नान करून बाहेर आलेला दिसला. स्नान करून मुनी निघाले, पण त्यांचे रूप न बदललेले पाहून विजयला आश्चर्य वाटले. मुनीजवळ जाऊन तो म्हणाला–"मुनिवर्य! मला आशीर्वाद द्या!" आणि त्याने मुनीचे पाय घट्ट धरले.

"मुला! भिऊ नकोस. कोण तू? असे कोणते संकट एकाएकी तुझ्यावर येऊन पडले?" मुनीने विजयला विचारले.

"मुनिवर्य! याच सरोवरात स्नान केल्यामुळे एक सुंदर गोरीपान राजकन्या कोळशासारखी काळी दिसू लागली आहे आणि आता आपण या सरोवरात स्नान केलेत. परंतु आपले रूप बदलले नाही. त्या राजकन्येला तिचे पूर्वरूप मिळायला काही उपाय आहे का, या गोष्टीच्या शोधार्थ मी येथे आलो आहे. आपण मला ते गुपित सांगण्याची कृपा करावी." विजय म्हणाला.

"तू बरोबर म्हणालास, मुला! मी आपल्या तपोबलाने या सरोवराची सृष्टी केली आहे. या सरोवरात जो स्नान करील त्याचे रूप विकृत होऊन जाईल अशी सृष्टी मी या हेतूने केली की प्रत्येकजण येऊन स्नान करू लागला तर पाणी घाण होऊन जाईल. तू आपले रूप दान करायला तयार असशील तर कर, राजकन्येला त्याबद्दल तिचे मूळ रूप मिळेल. तू या सरोवरात स्नान कर. तुझे रूप विकृत होईल. आहे का तुला ते मान्य?" मुनीने विचारले.

"मला मान्य आहे, मुनिवर्य!" असे सांगून विजय स्नानास सरोवरात उतरला.

सरोवरात स्नान करून व रूपदान करून तो राजवाड्याकडे निघाला.

तिकडे राजकुमारीला स्वतःचे रूप पुन्हां मिळाल्याबद्दल तिला व तिच्या आई-वडिलांना आश्चर्याबरोबर फार आनंद झाला. त्याच वेळी विकृत रूप झालेला विजय आला व त्याने घडलेले वृत्त सांगितले.

इतक्यात जयंत पंचवर्ण संजीवनी सरोवराचे तीर्थ घेऊन आला आणि म्हणाला–"मी आपली प्रतिज्ञा पुरी केली आहे. हे तीर्थ पिऊन राजकन्येला पूर्वरूप मिळाल्यावर तिच्याशी मी विवाह करीन व गादीला वारस होईन."

राजकुमारी जयंतजवळ येऊन म्हणाली–"आपला सर्व प्रयत्न व्यर्थ झाला. मला आपले रूप पूर्वीच मिळाले आहे."

त्यानंतर जगन्मोहिनीचा विवाह कोणाशी करून द्यावयाचा हा प्रश्न राजासमोर उभा राहिला. परंतु जगन्मोहिनीनेच तो प्रश्न सोडविला. ती म्हणाली–"जयंत एवढे कष्ट सहन करून पंचवर्ण संजीवनी सरोवराचे तीर्थ घेऊन आला आहे. म्हणून त्याला सोडून विजयशी लग्न करणे बरोबर दिसणार नाही, हे खरे असले तरी मी विजयशींच विवाह करणार आहे."

"ते ऐकून मंत्री म्हणाला–"जयंत! तूच सांग पंचवर्ण संजीवनी सरोवर कोठे आहे. त्या सरोवराचा शोध लावणें कठीण आहे, असे तूच म्हणाला होतास, आणि आज तीन दिवसात तू त्या सरोवराचा शोध काढून हे तीर्थ कसे काय घेऊन आलास?"

"प्रधान! राजकन्येचा विवाह माझ्याशी होवो किंवा न होवो, परंतु आपण असे बोलून माझ्या प्रामणिकपणावर अविश्वास करीत आहां. हा माझ्यावर अन्याय आहे. असे सांगून जयंत जे तीर्थ घेऊन आला होता ते त्याने विजयला दिले. तीर्थ प्राशन केल्या-बरोबर विजयला त्याचे मूळ रूप मिळाले. तेव्हां त्याला आनंद झाला व तोच यशस्वी झाला असे दर्शवीत जयंत स्वदेशी निघून गेला.

त्यानंतर जगन्मोहिनीचा विवाह थाटा-माटाने विजयबरोबर झाला.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला–"राजा! जयंतच्या या विचित्र व्यवहाराचे काय कारण असावे? तो जे तीर्थ घेऊन आला होता ते पंचवर्ण संजीवनी सरोवराचेच पाणी आहे हे त्याला सिद्ध करून दाखविता आले. मग त्याने जगन्मोहिनीने तरी विजयशीच लग्न करण्याचा हट्ट कां धरावा? या प्रश्नांची समाधानकारक उत्तरे माहीत असून तू दिली नाहीस तर परिणाम तुला माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतील."

ते ऐकून विक्रमादित्य म्हणाला–"राज-कन्येने विजयशी विवाह करण्याचे ठरविले तेच बरोबर आहे. तीर्थ राजकन्येला मूळ रूप मिळावे यासाठी होते व ते तिला विज-यने स्वतःचे रूप दान करून मिळवून दिले. एकाला थोडा त्रास झाला असला तरी तसा मोठा त्याग करावा लागला नाही. त्याला जगन्मोहिनीपेक्षां त्याच्या प्रामा-णिकपणावर अविश्वास केल्याची फिकीर जास्त वाटली व आपला प्रामाणिकपणा सिद्ध करण्यासाठी त्याने विजयला ते तीर्थ दिले. विजयला स्वतःचे रूप मिळतांच जयंत विजयगर्वाने निघून गेला. राजकन्या विजयचा त्याग ओळखून तो कुरूप होता तरी त्याच्याशी विवाहास तयार झाली. यात तिची कर्त्तव्य परायणता दिसून येते. राजकन्येने विकृत रूपातच विजयचा स्वीकार केला होता तर त्याला मूळ रूप मिळाल्यास त्याचा आस्वीकार नक्कीच करणार नाही, हे जयंतला माहीत होते. विजयने राजकन्येला मूळ रूप देवविण्यासाठी मुनीचे पाय धरले आणि रूपदान करण्यास तयार झाला. तेव्हां तोच राजकन्येला योग्य वर होता यात शंका राहण्यास कारणच नाही."

अशा तऱ्हेने राजाचे मौन भंग होताच वेताळ प्रेताबरोबर अदृश्य झाला आणि पुन्हां झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

खरा आस्तिक

एकदा मोठा दुष्काळ पडला. कित्येक दिवस पाऊसच पडला नाही. लोकांनी वरुण देवाची आराधना करण्यासाठी यज्ञयागादींना सुरवात केली.

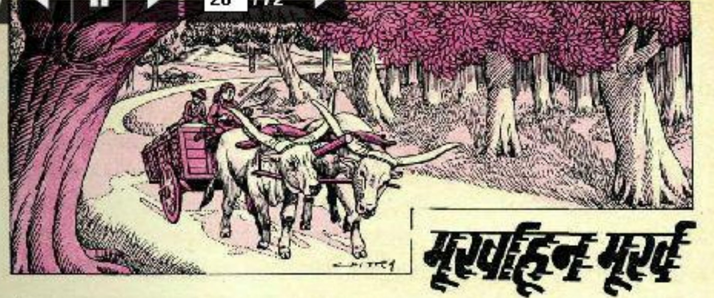
सर्व गांवकरी होम होता, त्या दिवशी पहाटे उठून देवळात गेले. त्यांच्याबरोबर एक मुलगा लहानशी छत्री घेऊन निघाला.

"अरे, तू छत्री घेऊन कशाला आला आहेस? आकाशात ढग सुद्धा नाहीत?" मोठ्या माणसांनी विचारले.

"अहो, तुम्ही म्हणालात ते खरे आहे. पण हा जो यज्ञहोम होणार आहे त्यामुळे मुसळधार पाऊस पडू लागला तर छत्रीशिवाय घरी कसे काय परत यायचे?" मुलाने उत्तर दिले.

त्या गावकऱ्यात यज्ञहोमादींवर पूर्ण विश्वास असणारा तो एकटाच होता, असेच नाही का!

मूर्खाहून मूर्ख

हंगेरी देशातल्या एका गांवी एक शेतकरी रहात असे. त्याची बायको मूर्ख होती. नवऱ्यापेक्षां प्रत्येक काम तिलाच चांगले करता येते असे तिला वाटे. एका वर्षी कापणी झाल्यावर शेतकरी आठवड्याच्या बाजारात धान्य विकायला घेऊन चालला होता. बायको म्हणाली–"तुम्हांला मालाच्या विक्रीची कल्पना नाही. मला घेऊन चला बरोबर!"

"तरमग तू जा, बाजारात, मी यायची गरजच काय?" शेतकरी म्हणाला. म्हणून शेतकऱ्याच्या बायकोने धान्याची पोती गाडीत भरली आणि नवऱ्याला विचारले–"काय भाव मागू?"

"जो बाजारभाव असेल तो!" शेतकरी म्हणाला.

शेतकऱ्याची बायको धान्य घेऊन बाजारात गेली. एका माणसाने येऊन विचारले–"काय हो बाई? गहू कसे दिले?"

"जो बाजारभाव तोच भाव." शेतकऱ्याची बायको म्हणाली.

"बरे तर मी विचारून येतो बाजार भाव." व्यापारी म्हणाला आणि थोड्या वेळाने पुन्हां येऊन म्हणाला–"बाजारभाव अर्धे गहू उधार आहेत व अर्धे हप्त्याने फेडायचे आहेत."

"ठीक, मी तसेच विकणार आहे. पण रुपये माझ्या हातात केव्हां येतील?" शेतकऱ्याच्या बायकोने विचारले.

"पुढल्या आठवड्यात तुम्ही पुन्हां बाजाराला याल तेव्हां." व्यापारी म्हणाला.

"पण त्यादिवशी तुम्हाला ओळखायचे कसे?" शेतकऱ्याच्या बायकोने विचारले.

"तुम्ही असे करा, माझा जुना कोट ठेवून घ्या आणि आपली नवी शाल मला द्या, म्हणजे परस्परांना ओळखतां येईल!" व्यापारी म्हणाला.

हंगेरी देशातली लोक कथा

शेतकऱ्याची बायको त्या गोष्टीस कबूल झाली. तिने आपली शाल व गहू त्या व्यापाऱ्याला दिले आणि त्याचा जुना कोट घेऊन ऐटीत घरी परत येऊन नवऱ्या-समोर आपल्या पराक्रमाच्या बढाया मारू लागली.

शेतकऱ्याला बायकोच्या मूर्खपणाचा संताप आला. म्हणाला–"मूर्ख! तुझ्या सारख्या मूर्ख बाईला पुन्हां पाहीपर्यंत मी घरी येणार नाही." असे सांगून शेतकरी घरून निघाला. आपल्या बायकोसारखी मूर्ख बाई जगात आणखी कोणी असू शकेल या गोष्टीवर त्याचा विश्वासच बसेना. चालत जात असता तो एका दाट जंगलात पोचला. तेथे त्याला एक झोपडी दिसली. त्याने झोपडीचे दार वाजविले. एका मोठ्या चाळीस पन्नाशीतल्या बाईने येऊन दार उघडले आणि विचारले–"कोण रे बुवा तू? काय हवे तुला? कोठून आलास?"

शेतकरी त्या बाईच्या अकलेची परीक्षा करण्याच्या हेतूने म्हणाला–"आजी! मी आतां स्वर्गातून परत आलो हो!"

ते ऐकून त्या बाईला आनंद झाल्यासारखे दिसले. तिने उत्सुकतेने त्याला विचारले–"अरे तरमग तू माझ्या मुलाला नक्कीच भेटून आला असशील?"

ते ऐकून शेतकरी म्हणाला–"हो भेटलो होतो. बिचारा फाटके कपडे घालून गाडी ओढीत होता. गाडी ओढता ओढता घामा-घूम झाला होता."

"अरेरे, तू पुन्हां केव्हा जाणार परत?" त्या म्हातारीने विचारले.

"उद्या सकाळीच मला तिकडे परत पोचायचे आहे." शेतकरी म्हणाला.

"तरमग, माझे एक काम करतोस का? मी मागच्या ख्रिसमसला केक केले होते ते अजून जपून ठेवले आहेत. नवऱ्याला कळू दिल्याशिवाय पैसे पण जमा करून बाजूला काढून ठेवले आहेत. तू ते पैसे व केक माझ्या मुलाकडे पोचते कर. अरे, आणखी एक गोष्ट मी विसरूनच गेले. माझा नवरा कोणाला तरी फसवून एक नवी कोरी शाल घेऊन आला आहे. तू ती माझ्या मुलाला नेऊन दे." ती म्हातारी म्हणाली.

शेतकऱ्याने विचार केला, तो ज्या विचाराने घरातून निघाला होता तो विचार पूर्ण झाला, त्याच्या बायकोहून मूर्ख बाई त्याला पहायला मिळाली. त्या बाईने त्याला जेवायला वाढले आणि तो निघाला तेव्हां त्याला आपला घोडा दिला.

घोड्यावर बसून शेतकरी निघून गेल्या-वर तिचा नवरा घरी परत आला. म्हातारीने आपला पराक्रम वर्णन करून आपल्या नवऱ्याला सांगितला. व्यापारी कपाळावर हात ठेवून म्हणाला–"तुझ्या-सारखी मूर्ख बाई मी जगात पाहिली नाही. एकीला पाहिले होते. पण तू तिच्याहून मूर्ख निघालीस." बायकोला चार शिव्या हासडून तो घरातून निघून गेला.

कोणीतरी पाठीमागून धावत पळत येत असल्याची चाहूल शेतकऱ्याला लागली. तो एका दाट झाडीत शिरला. घोड्यावरून उतरून त्याने घोडा एका झाडाला बांधून ठेवला आणि तो स्वतः सरळ रस्त्यावर येऊन एक झाड रस्त्यावर वांकलेले होते त्याला आपला खांदा देऊन, खाली पडणाऱ्या झाडाला वांचविण्यासाठीच जणू काय तो धरून आहे असा उभा राहला. थोड्या वेळाने तो मनुष्य तेथे आला आणि त्याने शेतकऱ्याला विचारले–"काय रे, या वाटेने कोणी घोडेस्वार गेलेला पाहिलास का?"

"गेला खरा, पण तू त्याच्याशी भांडायला जाऊ नकोस. कारण तो तुझ्याहून जास्त बलवान आहे." शेतकरी म्हणाला.

"तो तुझ्याहून जास्त बलवान आहे का?" त्या मनुष्याने विचारले.

"नाही!" शेतकरी म्हणाला.

"तू जाऊन त्याला धरून घेऊन ये. मी तुला पैसे देतो." व्यापारी म्हणाला.

"अहो, मी कसा काय जाऊ? आमच्या [partly obscured] कुटुंबाच्या कपाळी हा शाप आहे ना, मी हे झाड खाली पडून दिले तर माझ्या सर्व कुटुंबाचा सर्वनाश होऊन जाईल." शेतकरी म्हणाला.

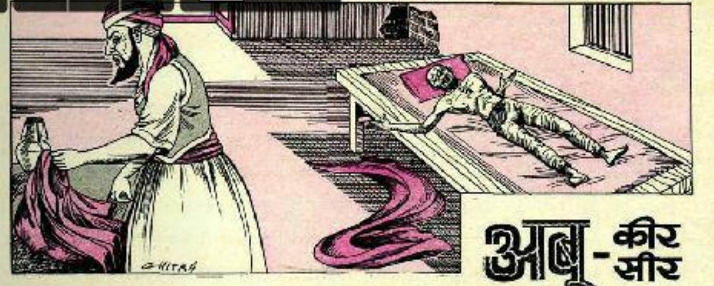
"तू परत येईपर्यंत मी हे झाड आपल्या खांद्यावर घेऊन उभा राहतो. पण तू काय वाटेल ते करून त्या माणसाला पकडून घेऊन ये. त्याने माझ्या बायकोला फसविले आहे." असे सांगून तो मनुष्य शेतकऱ्याच्या खांद्यावरच्या झाडाला खांदा देऊन उभा राहला.

त्यानंतर शेतकरी घोड्यावर बसून घरी गेला आणि बायकोला म्हणाला–"तुझ्याहून मूर्ख बायका या जगात आहेत, हे मी पाहून परत घरी आलो आहे."

"मी तेव्हांच नाही का तुला सांगितले? तुला काय वाटले, मी मूर्ख आहे?" शेतकऱ्याच्या बायकोने विचारले.

"होय, होय! तुला अक्कल आहे म्हणून तर तू हे बोललीस!" असे सांगून शेतकरी कपाळावर हात ठेवून स्वस्थ बसून राहला.

अबू-कीर सीर

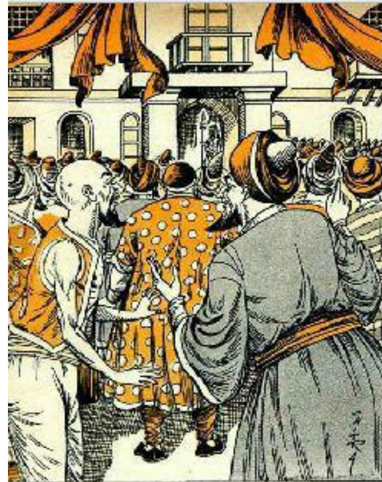
[३]

रंगारी अबू कीर अबू सीरचे सर्व पैसे चोरून पळून गेल्यावर तीन दिवस अबू सीर आजारात बेशुद्धच होता. त्या तीन दिवसात त्या खोलीतून कोणी बाहेर आला नाही की कोणी बाहेरून आत गेला नाही. ते पाहून धर्मशाळेच्या द्वारपालकाला शंका आली की या खोलीतले प्रवासी भाड्याचे पैसे दिल्याशिवाय पळून गेले की काय? म्हणून त्याने दार उघडून आत वाकून पाहिले. तेव्हां अबू सीर अशक्त मरायला टेकलेला अंथरुणावर पडून कव्हत होता.

"काय हो! तुमचा तो मित्र कोठे आहे? तुम्हांला बरं नाही वाटते?" दरवानाने विचारले.

"मला काय झाले आहे ते त्या खुदाबन्द करीमला माहीत. मी आत्तांच शुद्धीवर आलो. बेशुद्ध होऊन किती दिवस झाले, माझे मलाच माहीत नाहीं. मला तहान लागली आहे. थोडे पाणी द्या प्यायला आणि माझ्या खिशात पैशाची पिशवी आहे, त्यातले थोडे पैसे काढून काहीतरी खायला घेऊन या. माझ्यावर तुमची मोठी मेहरबानी होईल." अबू सीर मोठ्या कष्टाने म्हणाला.

दरवानाने पैशाची पिशवी चाचपून पाहिली, पण पिशवीत एक सुटा पैसादेखील नव्हता. तेव्हां या बिचाऱ्याला त्याच्या मित्राने बहुतेक लुबाडले असावे असे त्याला वाटले. म्हणून सहानुभूती दाखवीत म्हणाला–"तू खाण्यापिण्याची काळजी करू नकोस. मी करतो व्यवस्था!" नंतर त्याने गव्हाची कांजी अबू सीरला प्यायला देऊन त्याला पडून रहायला सांगितले.

अशा तऱ्हेने दरबानाने अबू सीरला काय हवे नको ते विचारून सर्व खर्च स्वतःच केला. अबू सीर चांगला बरा झाल्यावर म्हणाला–"अल्लाची मेहरबानी असेल तर मी तुझ्या उपकाराची फेड अवश्य करीन. परंतु तुझ्या उपकाराची पूर्ण फेड तो अल्ला करीमच करू शकेल." अबू सीर दरबानाला नम्रपणे म्हणाला.

"तू या मोठ्या आजारातून वांचलास अल्लाची हीच केवढी मोठी मेहरबानी आहे!" दरबान म्हणाला.

त्यानंतर अबू सीर आपली घोपटी घेऊन गावात निघाला. हिंडतहिंडत तो अबू कीरच्या रंगाच्या दुकानासमोर आला. बाहेर निरनिराळ्या रंगाचे कपडे वाळत टाकलेले होते आणि दुकानासमोर मोठी गर्दी होती.

"इतके लोक कशासाठी जमा झाले आहेत हो? काही विशेष आहे का?" अबू सीरने गर्दीतल्या एका माणसाला विचारले.

"हे दुकान दरबारी रंगारी अबू कीर यांचे आहे. येथे ते गमतीदार रंग कपड्यांना देतात." एक जण म्हणाला.

ते पाहून व आपल्या मित्राचे दिवस पालटलेले ओळखून अबू सीरला फार आनंद झाला. त्याने विचार केला. अल्लाच्या कृपेने आज त्याला पुन्हां चांगले दिवस पहायला मिळाले. मी उगीच गैरसमज करून घेतला. बिचारा कामाच्या गर्दीत मला सोडून आला आणि विसरून गेला असावा. माझे पैसेच त्याला हे रंग विकत घ्यायला व कामाची सुरवात करायला उपयोगी पडले असतील. मी भेटल्यावर त्याला किती आनंद होईल व माझे घेतलेले पैसे तो दहापट करून देईल.

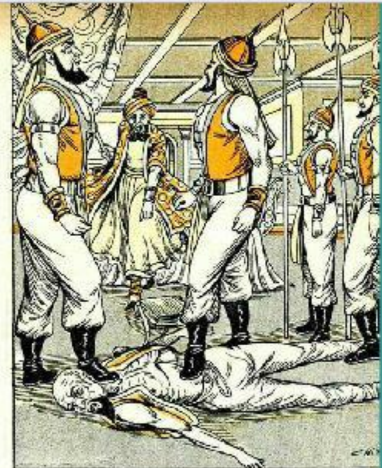
असा विचार करून अबू सीर गर्दीतून वाट काढीत पुढे गेला. दार उघडून त्याने आंत डोकावून पाहिले. अबू कीर एका लोडाला टेकून बसलेला होता. त्याचा सर्व पोशाख राजसी थाटाचा होता. त्याच्या पाठीमागे चार काळे व चार गोरे गुलाम

वायला तयार उभे होते. दोघे जण रंग तयार करीत होते. अबू कीर त्यांना पाणी किती, रंग किती व इतर वस्तू किती प्रमाणात घालायच्या हे गादीवर बसल्या बसल्याच सांगत होता.

अबू सीर आत गेला आणि आपल्या मित्रासमोर जाऊन उभा राहिला. त्यावेळी अबू कीरचे लक्ष दुसरीकडे होते. त्याने आपल्याकडे पाहिले व प्रेमाने विचारपूस केली म्हणजे बरे, या विचाराने अबू सीर काही बोलला नाही. आपल्याला पाहिल्याबरोबर आपला मित्र धावत पुढे येऊन घट्ट मिठी मारील असे अबू सीरला वाटत होते.

परंतु अबू कीर अबू सीरला पाहून एकदम दचकला आणि शिवीगाळ करू लागला. म्हणाला–"काय रे भिकारड्या! तुला कितीदा सांगितले माझ्या दुकानासमोर येऊ नकोस. धरा रे याला, खूप बडवून काढा दुकानाबाहेर! बदमाश!

तो तेवढे म्हणण्याची खोटी, त्याचे काळे व गोरे गुलाम धावून आले. त्यांनी अबू सीरला धरून खूप बडविले. अबू सीर तोल जाऊन खाली पडला तेव्हां अबू कीर पुढे आला. त्याने अबू सीरच्या पोटावर उभे राहून त्याला खूप लाथा मारल्या आणि शिव्या देत म्हणाला–"पहा, पुन्हां

इकडे कधी फिरकलास तर तुला सुलतानाकडे घेऊन जाऊन त्यांच्या कडून तुझी चामडीच लोळवीन."

अशा तऱ्हेने मार खाऊन अबू सीर रडत दुकानाबाहेर पडला. बाहेर उभे काही लोक होते त्यांनीदेखील "कसला भिकारी मनुष्य आहे, कोठून आला कोण जाणे!" असे म्हणत त्याला जायला वाट दिली.

अबू सीर आपल्या खोलीत परत आला. चटईवर पडून घडलेल्या गोष्टीबद्दल विचार करू लागला. त्याला खाणे पिणे काहीच सुचले नाही. रात्रभर झोप आली नाही. परंतु पडून राहिल्यामुळे हलके वाटले. त्याने विचार केला, छान आंघोळ करावी म्हणजे

बरे वाटेल. त्याने कोठे 'हमाम' म्हणजे सार्वजनिक स्नान घर आहे का, चवकशी केली. तेव्हां लोकांनीच त्याला उलट विचारले–"हमाम म्हणजे काय हो?"

त्याला आश्चर्य वाटले म्हणाला–"तुम्हांला हमाम माहीत नाही? अहो आंघोळ करायची जागा! आमच्या देशात प्रत्येक गावात ऊन पाणी आंघोळीला हमाम मध्ये मिळते. मालिश करायची व्यवस्था असते. अंगाला चोळायला निरनिराळ्या तेलाच्या बाटल्या ठेवलेल्या असतात," अबू सीरने हमामचे वर्णन केले.

"छे! आमच्या देशात नाही, तुझे हमाम-बिमाम काही. समुद्रात जाऊन बुडी मारली की झालं!" एक मनुष्य म्हणाला.

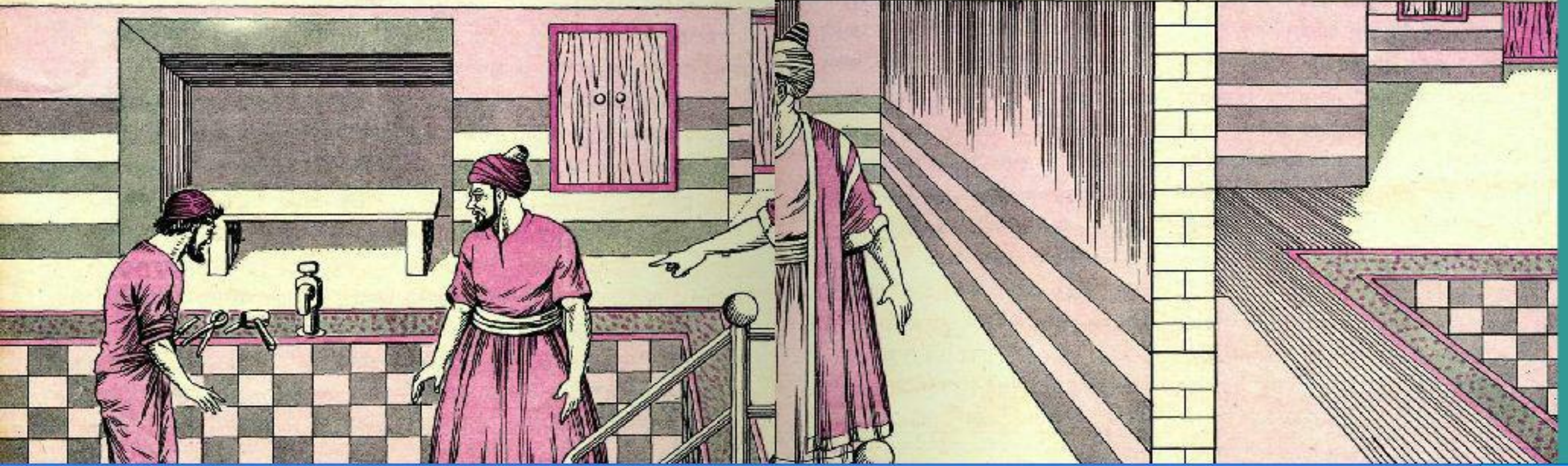
तेव्हां अबू सीरला त्या देशात हमामची व्यवस्था नाही हे कळले. तो सरळ सुलतानाच्या महालाकडे निघाला. त्याला सहजी सुलतानाचे दर्शन घडले. तो सुलतानाला वांकून सलाम करून म्हणाला–"गरीब परवर! मी परदेशी आहे. जातीने हज्जाम म्हणजे न्हावी आहे. मला मालिश करता येते, हाडे बसविता येतात व कशी आंघोळ केली म्हणजे अंगाचा शीण जाऊन ते फुला-सारखे हलके होते हे मला माहीत आहे. पण या गावच्या लोकांना हमाम म्हणजे काय हेच माहीत नाही. आपल्या राज-धानीत हमाम असू नये ही एक आश्चर्याची गोष्ट आहे."

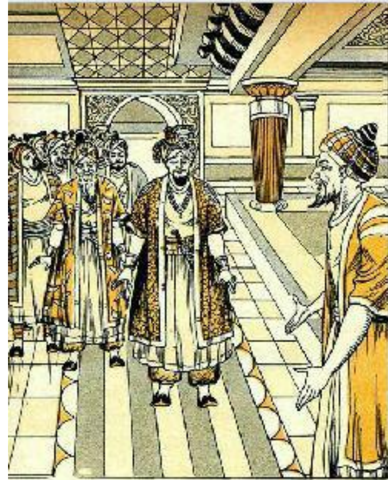
सुलतान म्हणाला–"तू म्हणतोस तो हमाम मी सुद्धा पाहिला नाही. त्याचे नावदेखील मला माहीत नाही."

अबू सीरने हमाम म्हणजे काय व त्याचा फायदा काय हे नीट समजावून सांगितले व म्हणाला–"सरकार, मी किती वर्णन केले तरी ते पुरे लक्षात येणार नाही. हमाम प्रत्यक्ष अनुभव घेण्याची वस्तू आहे. हमाम असेल तर आपल्या राजधानीला एक निराळीच शोभा येईल."

ते ऐकून सुलतान खूष झाला आणि म्हणाला–"तू म्हणतोस तसा एक हमाम आमच्या राजधानीत तयार करण्याचे काम तुलाच करावे लागेल. तू म्हणशील ती जागा निवड आणि मागशील तेवढे पैसे व सामान मी द्यायला तयार आहे." असे सांगून सुल-तानाने अबू सीरला एक शाल देऊन त्याचा सत्कार केला. नंतर दोन तरुण व चार तरुण दासी देऊन एक घोडा दिला. राहण्यासाठी एका महालाची व्यवस्था करून दिली आणि असा हुकूम दिला की अबू सीर सांगेल तेथे व मागील तेवढी जागा हमाम निर्मितीसाठी द्यावी. त्याने आपल्या वजिराला सांगून गवंडी सुतार व इतर मजूर आणि बांध-कामाला लागणारे सर्व सामानपण देवविले.

अबू सीरने एका मध्यवर्ती जागेची निवड केली आणि तेथे जगातील अद्वितीय असा हमाम बनविला. या हमाममध्ये संगमरवरी दगडावर नक्षीचे कोरीव काम करण्यात आले होते.

हमाम तयार झाल्यावर अबू सीरने सुलतानाकडे जाऊन निवेदन केले–"सरकार! हमाम तयार आहे. आता फक्त आवश्यक वस्तू नेऊन ठेवण्याची व्यवस्थाच काय ती करावयाची राहली आहे."

सुल्तानाने त्यासाठी दहा दीनार मंजूर केले. अबू सीरने निरनिराळी तेले, अत्तरे, उटणी, निरनिराळ्या रंगाचे टावेल, रेशमी व सुती कापड वगैरे विकत घेऊन सर्व वस्तू यथास्थानी ठेवल्या.

त्यानंतर अबू सीरने मालिश करण्यासाठी दहा तरुण नोकर पाठविण्याची विनंती केली. सुलतानाने वीस तरुण नोकर पाठविले. अबू सीरने त्यांना मालिश कशी करावयाची

व आंघोळ कशी घालावयाची हे शिकवून दिले. अबू सीरने स्वतः त्यांना आपसात मालिश करून स्नान करायला शिकविले. अशा तऱ्हेने त्या नोकरांचे शिक्षण संपले.

सर्व तयारी झाल्यावर हमाम सुरू करण्यासाठी मुहूर्त ठरविला आणि प्रारंभोत्सव करण्यास त्याने स्वतः सुलतानास येण्याची विनंती केली.

त्या दिवशी हमामच्या आत व बाहेर चारीबाजूला सुगंधी द्रव्यांचा सडा घालण्यात आला. पाणी तापवून मोठमोठे हौद भरून ठेवण्यात आले. सुलतानाच्या स्नानासाठी सर्व तयारी पूर्ण झाली. सर्व हमाम हिऱ्यासारखा चकाकत होता. सुलतान आपल्या वजिराबरोबर जेव्हां स्नानासाठी आला तेव्हां ती सर्व व्यवस्था पाहून त्याचे डोळेंच दिपून गेले. जिकडे पहावे तिकडे स्वच्छ संगमरवरी जमीन, भिंती व खांब चकाकत होते आणि सुवास सुटला होता.

"अरे यह सब तो बहिश्त है! स्वर्गातले नंदनवन आहे." सुलतान म्हणाला.

"सुलतान! अजून आपण बाहेरच उभे आहां, प्रवेश करावा!" अबू सीर नम्रपणे म्हणाला आणि सुलतानाला आतल्या एका दालनात घेऊन गेला. एका उंच जागी सुलतानाला बसायला सांगून त्यांना एक टावेल गुंडाळून घ्यायला सांगितले. गुलामांनी

सुलतानाचे कपडे काढायला मदत केली व सुलतान टॉवेल गुंडाळून आंघोळीला तयार झाला. नंतर सुल्तानाला मालिश करण्याच्या खोलीत नेऊन शिकवून तयार झालेल्या तरुण नोकराकरवी उत्तमोत्तम तेले लावून मालिश करविली. नंतर सुगंधी द्रव्ये व उटणे लावून सुलतानाला गरम पाण्याच्या टबात बसवून स्नान करविले. सुलतान अंग पुसून बाहेर आल्यावर सुंगधी तेल लावून धूप देण्याची व्यवस्था करविली.

हमाम झाल्यावर सुलतान बाहेर आला तेव्हां त्याला सर्व अंग फुलासारखे हलके झाल्यासारखे व आकाशात आता उडता येईल असे वाटू लागले. त्याच बरोबर अंगात हत्तीची शक्ती आल्यासारखे पण वाटले.

"या अल्ला! तुम्हारा बहिश्त क्या इससे अच्छा होगा? तुझा स्वर्ग याहून चांगला असेल का?" सुल्तानाच्या तोंडून हे शब्द निघाले. पुढे म्हणाला–"आज माझी राजधानी खरी राजधानी झाली!"

अबू सीरने सुल्तानासाठी प्यायला उत्तम सरबत मागविले. सरबत पीत असता सुल्तानाने विचारले–"या एका हमामाची मजुरी काय?"

"आपकी मेहरबानी!" अबू सीर म्हणाला.

"तरमग वजीर एक हजार दीनार द्या याला. किती विनम्र आहे!" त्यानंतर अबू सीरला एक हजार दीनार देत म्हणाला– "हे घे! आणि हे पहा, एका हमामाला एका हजाराहून कमी घेत जाऊ नकोस!"

"माफ करा सुल्तान! मी असा नियम केला तर फक्त श्रीमंतच स्नानाला येतील. गरीब बिचारे इकडे फिरकणारदेखील नाहीत आणि हमाम बन्द करावा लागेल." अबू सीर नम्रपणे म्हणाला.

"पण मजुरी कमीत कमी किती हे तरी ठरविलेंच पाहिजे?" सुल्तानाने विचारले.

"तसे नाही सुल्तान? लोक आपापल्या ऐपतीप्रमाणे खुष होऊन जे देतील त्यात

माझे पोट भरेल. गरीब बिचारे काही देऊ शकले नाहीत तर मी त्यांना नकार देणार नाही!" अबूसिर नम्रपणे म्हणाला.

सुलतान अबू सीरचा नम्रपणा पाहून जास्तच खूष झाला. वजीर व इतर दरबारी म्हणाले–"अबू सीर म्हणाला ते बरोबर आहे सरकार!"

"ते सर्व खरे आहे! पण हा परदेशी आहे. तो स्वदेशी जाईल तेव्हां श्रीमंत झाला पाहिजे. आपल्या राजधानीची शोभा याने वाढविली आहे. तुम्ही सर्व एकेका स्नानासाठी एकेक हजार दीनार द्या आणि दोन दोन गुलाम पण द्या. त्यानंतर अबू सीर दुतरांकडून त्यांच्या ऐपतीप्रमाणे हजार हजार किंवा त्याला वाटेल तितके कमी दीनार घेईल, अगर फुकट स्नान करवील!" सुलतान म्हणाला व अबू सीरचा निरोप घेऊन महालात परतला.

दरबारातल्या अमीर उमरावांनी पाळी पाळीने येऊन अबू सीरच्या हमाममध्ये स्नान केले. प्रत्येकाने सुलतानाच्या आज्ञे-प्रमाणे एकेक हजार दीनार व दोन दोन गुलाम दिले. आता अबू सीरकडे चाळीस गोरे गुलाम, चाळीस गोऱ्या दासी व चाळीस काळे गुलाम झाले व अलोट संपत्ति जमा झाली.

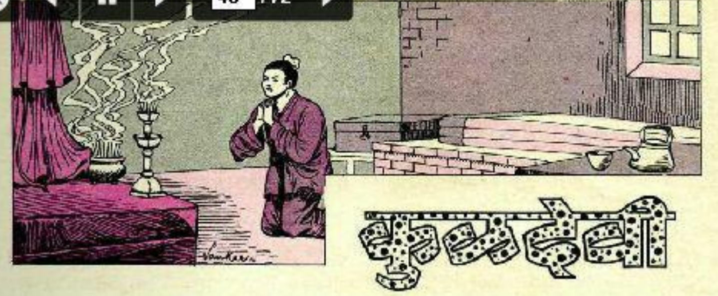
अबू सीरने नम्रतापूर्वक सुलतानाला विचारले–"सरकार! या इतक्या गुलामांना मी कोठे ठेवू?"

"तुला अमीर श्रीमंत करण्यासाठी या दासदासी आहेत. ही सर्व तुझी संपत्ती आहे. तू स्वदेशी जाशील तेव्हां तू ठेव अगर विकून टाक." सुलतान म्हणाला.

परंतु सुलतान पुन्हां विचार करून म्हणाला–"बरे तर मी या सर्वांना प्रत्येकी एकेकशे दीनार देऊन विकत घेतो." असे सांगून सुलतानाने सर्व गुलामांची किमत देऊन टाकण्यास खजिनदाराला सांगितले.

सुलतान निघून गेल्यावर अबू सीर ते सर्व धन मोठमोठ्या थैल्या भरुन घेऊन आपल्या महालात गेला आणि गुप्त स्थानी ते लपवून ठेवून दिले. (क्रमशः)

कुलदेवी

चीन देशात चँग नावाचा एक तरुण युवक होता. त्याच्या लहानपणीच त्याचे आईवडील वारले. वडिलोपार्जित इस्टेटीच्या नावाने त्याला रहायला फक्त एक झोपडी होती. चँगच्या घराजवळच एक व्यापारी रहात असे. त्या व्यापाऱ्याने विचार केला की चँगला आपल्या घरी नोकर म्हणून ठेवून घेऊन पोटापुरते खायला वाढले की दिवसभर काम करील. खरी गोष्ट अशी होती की त्याची नजर चँगच्या झोपडीवर होती. चँगला व्यापाऱ्याच्या लोभीपणाची माहिती होती. म्हणून त्याने त्याच्या घरी नोकरी करण्याचे नाकारले.

चँगच्या कुळदेवीचे नाव टोंगो होते. ती चीनी लोकात न्यायदेवता म्हणून प्रसिद्ध होती. चँग दररोज कामाला जाण्यापूर्वी त्या देवीला नमस्कार करी.

हळूहळू चँगजवळ चार पैसे जमा झाले. चँग तसा लहान मुलगा राहला नव्हता. त्याला मजेत रहात असलेला पाहून व्यापाऱ्याच्या मनात शंका आली, हा गरीब असून इतका आनंदी कसा? याच्या आनंदाच्या मुळाशी काहीतरी कारण असले पाहिजे. म्हणून त्याने एकदा रात्री चँगच्या झोपडीजवळ जाऊन खिडकीतून डोकावून पाहिले तेव्हां तो चकितच झाला.

चँग एक पेटी उघडून सोन्याची नाणी एकेक करून मोजीत आत टाकीत होता. त्यानंतर त्याने आपल्या खिशातून काही सुटे पैसे काढले आणि तेदेखील पेटीत टाकले. नंतर त्याने ती पेटी जमिनीतल्या खड्ड्यात ठेवली आणि वर लाकडाचे एक झाकण ठेवून दिले. लाकडी झाकणावर त्याने टोंगो देवाची मूर्ती ठेवून दिली. मूर्ती समोर पुजेचे सामान ठेवून देऊन

तो स्वतः बाजूला बिछाना अंथरून झोपला.

व्यापारी ते दृश्य पाहून चकितच झाला आणि त्याच मनःस्थितीत घरी परतला. त्या दिवशी रात्री त्याला झोप आली नाही. त्याने विचार केला, या लबाडाने गरीब गरीब म्हणून पुष्कळ पैसे जमविले आहेत! ते काहीतरी करून लुबाडलेच पाहिजेत.

दुसऱ्या दिवशी चँग कामाला निघून गेला तेव्हां व्यापारी चँगच्या घरात शिरला. त्याने टोंगो देवीची मूर्ती बाजूला उचलून ठेवून झाकण काढले आणि पेटी उघडून आत होती ती सर्व सोन्याची नाणी उचलून आपल्या पिशवीत ठेवली. नंतर त्याने पेटी पाहिल्यासारखी ठेवून झाकण ठेवले आणि वर टोंगोची मूर्ती जशीच्या तशी ठेवून देऊन आपल्या घरी निघून गेला.

त्या दिवशी संध्याकाळी चँगने घरी परत आल्यावर पेटी उघडून पाहिली तर आतली सोन्याची नाणी त्याला दिसली नाहीत. चँगला फार वाईट वाटले. बराच वेळ विचार केल्यावर चोरी करणारा मनुष्य त्याच्या ओळखीचाच असला पाहिजे असे त्याला वाटले.

उजाडताच चँगने न्यायाधिशाकडे जाऊन चोरी झाल्याचे कळविले व चोराचा शोध काढून त्याचे पैसे परत मिळवून देण्यास विनंती केली.

न्यायाधिशाने चँगला त्याची समजूत घालून मेहनतीचा पैसा नक्कीच परत मिळेल, घरी पाठवून दिले. त्याने चँगला घराच्या जवळपास कोणकोण राहतो याची चवकशी केली, तेव्हां त्याला सुद्धा त्या व्यापाऱ्याचाच संशय आला. त्याने त्या दिवशी गुप्तपणे चँगच्या घरावर नजर ठेवण्यासाठी एका माणसाला नेमले.

दोन दिवस चँगच्या घराकडे कोणी फिरकला नाही. परंतु तिसऱ्या दिवशी रात्री व्यापारी चँगच्या घरानजिक जाऊन खिडकीतून डोकावून पाहू लागला. गुप्तहेराने ते पाहिले व न्यायाधिशाला ती गोष्ट कळविली. न्यायाधिशाच्या मनात पाहिल्यापासून संशय होता. तो आता पक्का झाला.

आता त्या व्यापाऱ्याला मुद्देमालासकट पकडणे तेवढे उरले होते. त्यासाठी न्यायाधिशाने एक युक्ती योजली व चँगला पहिल्यानेच त्याची सूचना देऊन ठेवली.

चवथ्या दिवशी रात्री व्यापाऱ्याने चँगच्या घराच्या खिडकीतून डोकावून पाहिले तेव्हां त्याला जास्तच चकित करून सोडणारे दृश्य दिसले.

झोपडीत खिडकीकडे पाठ करून एक बाई बसलेली होती. तिच्यासमोर गुडघे टेकून चँग तिला नमस्कार करीत होता. ती स्त्री चँगला म्हणत होती–"बाळ! मी तुझी भक्ती पाहून प्रसन्न झाले आहे. तुझे वाडवडील पिढ्यान् पिढ्या माझी पूजा करीत आले आहेत. तुझ्यावर फार मोठा अन्याय झाला आहे. मला ते सहन होणार नाही. तुझी सोन्याची नाणी कोणी चोरून नेली ती मला माहीत आहे. त्याने चोरलेली एक हजार सोन्याची नाणी मी परत करवीन!"

त्या बाईचे बोलणे खिडकीतून ऐकणारा व्यापारी स्वतःचे भान न राहिल्यामुळे एकदम म्हणाला–"एक हजार नव्हती, शंभरच तर होती. मी छान मोजली होती." असे म्हणत तो आपल्या घराकडे पळत गेला. घरात जाऊन तो सोन्याची नाणी मोजू लागला.

त्याच वेळी न्यायाधिशाने दहा शिपायांना बरोबर घेऊन जाऊन व्यापाऱ्याला कैद करविले. त्याला तीन महिन्यांची शिक्षा करून त्याच्याकडून चँगची सोन्याची नाणी परत करविली.

ही गोष्ट घडल्यामुळे न्यायाधिशाचा नावलौकिक वाढला. टोंगोदेवी न्यायाधिशासमोर प्रत्यक्ष उभी राहून त्याला मदत करते अशी चीनी लोकांची समजूत होती. परंतु अशा न्यायाधिशाला कोणी पाहिले नाही की न्यायाधिशाने अशा देवीला पाहल्याचे सांगितले नाही. परंतु त्या एका न्यायाधिशाला नक्कीच टोंगो देवीचे दर्शन घडले होते असा चीनी लोकांचा विश्वास आहे.

भिकाऱ्याचा वेष

एका गावी एक भिकारी रहात असे. तो गावभर फिरून भीक मागत असे व त्याला भीक मागूनच पोटभर खायला मिळे.

एकदा तो एका दयाळू माणसाच्या घरी भीक मागायला गेला असता त्या दयाळू माणसाला भिकाऱ्याचा मळका वेष पाहून त्याची दया आली. त्याने त्याला आंघोळ करायला सांगितले व अंगात घालायला स्वच्छ कपडे दिले. त्या दिवशी त्याला पोटभर खायला पण मिळाले.

दुसऱ्या दिवशी तो ते स्वच्छ कपडे घालून भीक मागायला निघाला तेव्हां लोकांनी त्याचे स्वच्छ कपडे पाहून त्याला विचारले–"काय रे, भीक मागायला तुला काही लाजलज्जा वाटत नाही का? तू लंगडा लुळा की आंधळा आहेस? मेल्याचे कपडे पहा!"

तेव्हां भिकाऱ्याच्या डोक्यात प्रकाश पडला. दुसऱ्या दिवशी तो आपले स्वच्छ कपडे बोचक्यात गुंडाळून ठेवून आपले नेहमीचे मळके कपडे घालून निघाला. मळके व फाटके कपडे पाहून लोकांनी 'गरीब बिचारा' म्हणून त्याला भीक घातली.

फार प्राचीन काळातली गोष्ट आहे, विन्ध्य पर्वतात गंधर्व निवास करीत असत. कंदर्प नावाच्या एका लहानशा राज्याच्या गादीवर कुवलय नावाचा राजा राज्य करीत असे.

राजा कुवलय एकदा शिकारीसाठी अरण्यात गेला असता त्याला एका टेकडीवर एक अप्रतिम सुंदर स्त्री दिसली. तो तिच्या रूपावर इतका भाळला की त्याने तिच्याशीच लग्न करण्याचे मनाशी ठरविले. त्याने टेकडीवरून खाली उतरून येण्यास सांगितले. परंतु तिने नकारार्थी मान हलविली आणि टेकडीवरून उतरून कोठेतरी निघून गेली. कुवलयने टेकडीच्या टोकाला जाऊन चारी-बाजूला पाहिले, पण ती कोठे दिसली नाही.

परंतु तो निराश झाला नाही. काय वाटेल ते करून तिच्याशीच लग्न करावयाचे त्याने मनाशी ठरविले आणि दुसऱ्या दिवशी पुन्हां त्या टेकडीजवळ आला. त्या दिवशी सुद्धा ती स्त्री पहिल्या दिवसासारखी येऊन त्याच जागी बसली होती. परंतु कुवलय ती बसली होती तिकडे जाऊ लागताच ती पळून गेली.

कुवलय राजा या खेपेसही निराश झाला नाही. तिसऱ्या दिवशी पुन्हां तो त्या टेकडी जवळ आला. पण आश्चर्य असे की या वेळी त्याला तिच्याकडे पळत जाण्याची गरजच राहली नाही. ती स्त्री स्वतःच राजा कुवलय उभा होता त्या बाजूला आली. राजाला वाटले की ही स्त्री कोणी देवलोकातली किंवा गंधर्वलोकातली स्त्री असली पाहिजे. ती धीटपणाने जवळ येऊन म्हणाली–"माझे नाव मलयवती. आज तुम्ही तिसऱ्यांदा माझ्या शोधार्थ आलां आहां. कोण तुम्ही? काय पाहिजे तुम्हांला?"

कु. शीला सोहनी

"तुला पाहल्यापासून, लग्न करावयाचे तर तुझ्याशीच, असे मी आपल्या मनाशी ठरविले आहे. तू माझ्याबरोबर माझ्या राजधानीत चल व माझ्याशी विवाह करून माझी पट्टराणी व्हायचे कबूल कर. मी तुला कोणत्याही गोष्टीची उणीव भासू देणार नाही." कुवलय म्हणाला.

मलयवती कुवलयशी विवाह करून घेण्यास तयार झाली आणि ती त्याच्या बरोबर त्याच्या राजवाड्यात आली. मलयवतीशी विवाह करून घेतल्यावर कुवलय राजाचे पशुधन दुप्पट झाले व पीक दुप्पट निघू लागले. म्हणून राजाला फारच आनंद झाला. त्याच्याकडे कोणी दान मागायला आला की राजा आनंदाने दान करी. दान घेऊन लोक त्याला आशीर्वाद देत–"राजा! तू एक पैसा दिलास, देव तुला दहा लाख देईल. कारण एका देवीने तुझ्या घरी गृहिणी म्हणून प्रवेश केला आहे."

परंतु सर्व संपत्ती व वैभव प्राप्त असूनही व संसारात सर्व सुख मिळत असूनही राजाच्या मनाचे समाधान झाले नाही. त्याला वाटू लागले की मलयवती देवी नसून कोणी मानव स्त्रीच आहे. म्हणून त्याच्या मनात पालट झाला. एका अपूर्व सुंदरीच्या दर्शनासाठी त्याचे मन उतावीळ झाले.

अशाच मनःस्थितीत तो एकदा एकटाच पायी चालत असता त्याला पाठीमागून एक रथ येत असल्याचा आवाज ऐकू आला. त्याने मागे वळून पाहिले. रथात एक अपूर्व सुंदरी स्त्री बसून येत होती. तिला पाहून राजाला वाटले, आपण मलयवतीशी विवाह करून घेण्यात घाई केली. या स्त्रीशी आपला विवाह झाला असता तर आपले आयुष्य सुखी झाले असते.

त्याने टाळी वाजवून रथात जाणाऱ्या त्या स्त्रीला थांबायला सांगितले. पण ती थांबली नाही. तेव्हां तो रथामागून धावत पळत निघाला. डोंगरी रस्ता होता, खाच खळगे होते, पण तो तरी सुद्धा रथामागून पळत होता.

बरेच अंतर गेल्यावर एका जागी रथ थांबला. रथातून ती अपूर्व सुंदरी उतरून राजाजवळ आली. तिला पाहून राजा चकित झाला. कारण ती दुसरी तिसरी स्त्री नसून मलयवतीच होती.

"कोण मलयवती! तूच का? मी रथामागे तूच का की आणखी कोणी हे पाण्यासाठी पळत होतो. कोठे निघालीस? चल घरी!" कुवलय म्हणाला.

दोघे घरी परतले. त्या दिवसापासून कुवलयाच्या मनात असमाधान वाढत गेले. एक दिवशी तो घरी आला तेव्हां मलयवती घरात नव्हती. नोकर म्हणाले की ती आपल्या घरी निघून गेली. ती निघून गेली त्या दिवसापासून पशुधन झपाट्याने कमी होऊ लागले आणि पिके कमी निघू लागली.

आपल्या मागे कोणते तरी भूत लागले आहे. आतां आपले चांगले दिवस संपले, असे कुवलयला वाटू लागले. ते भूत दृष्टीस पडले तर त्याला ठार करावयाचे कुवलयने मनाशी ठरविले. तो त्या भुताच्या शोधार्थ रात्रंदिवस फिरू लागला आणि एकदां त्याला एक भूत दिसलेच. तो त्या भुताचा पाठलाग करीत पळत निघाला आणि त्याला धरून शेवटी त्याने जमिनीवर पाडले. त्याच्या छातीवर बसून त्याला ठार करण्यासाठी कुवलयने आपला खंजीर उचलला. त्याच वेळी ढगाआडून चंद्र बाहेर आला आणि त्या भुताच्या तोंडावर स्वच्छ चांदणे पडले. त्याने भुताचा चेहरा पाहिला आणि हातातला खंजीर दूर फेकून दिला. कारण तो चेहरा त्याचाच होता. तो पळत घरी गेला. मलयवतीने दार उघडले. कुवलयने तिला विचारले–"मलयवती! तू परत आलीस?"

"तू आपल्या मनातले असमाधान काढून टाकलेस म्हणून मी परत आले. यापुढे आपला संसार सुखाचा होईल." मलयवती म्हणाली.

ती म्हणाली ते खरे ठरले. असमाधान खरोखरच नाहीसे झाले होते व कुवलयचे चित्त शांत झाले होते.

औषधाचे गुपित

एका गावी एक वैद्यबुवा रहात होते. ते गरिबांना फुकट औषध देत व श्रीमंतांकडून खूप पैसे वसूल करीत.

त्याच गावी एक श्रीमंत माणूस रहात असे. एकदा तो विषमज्वराने आजारी पडला. वैद्यबुवांनी रोग्याला तपासून वेळेवर औषधपाणी झाले नाही तर रोग धोक्याचा असल्याचे सांगितले.

"किती खर्च होईल!" त्या श्रीमंताने विचारले.

"माझ्याजवळ औषध तयार नाही, काहीं वनस्पती व द्रव्ये विकत घेऊन औषध तयार करावे लागेल. त्यासाठी कमीतकमी दहा रुपये तरी खर्च लागेल." वैद्यबुवा म्हणाले.

त्या श्रीमंतमाणसाला वैद्यबुवा औषधाची किंमत भरमसाट काही तरी सांगत आहेत असे वाटले. म्हणून त्याने विचारले–"वैद्य बुवा! औषधी द्रव्यांची यादी द्या. मी मागवून देतो, बाजारातून!"

वैद्याने यादी दिली. परंतु यादीतल्या वस्तू गावात मिळाल्या नाहीत. एका माणसाला पाठवून जिल्ह्याच्या गावाहून त्या वस्तू त्या श्रीमंत माणसाने मागविल्या. औषधांची किंमत पंधरा रुपये झाली व नोकराला जाऊन यायला वर पंधरा रुपये आणखी खर्च झाला.

औषध तयार करून वैद्यबुवांनी ते त्या श्रीमंताकडे पाठवून दिले. त्या औषधाने आजार बरा झाला. परंतु त्या श्रीमंताला दहा एवजी तीस रुपये खर्च करावे लागले.

अंड्यातला राक्षस

स्वर्णगृह राज्याच्या राजधानीच्या गावी एका उद्यानात माळ्यांला एक अंडे सापडले. माळ्यांनी ती गोष्ट राजाला कळविली. राजाने ते अंडे राजवाड्यात आणायला सांगून एका खोलीत ठेवले. ते अंडे दररोज थोडेथोडे वाढत एका माणसाच्या उंची एवढे उंच झाले आणि शेवटी एक दिवशी त्यातून अचानक एक राक्षस बाहेर आला.

राजा त्या राक्षसाला पाहून चकित झाला. त्याने त्याला एका निराळ्या खोलीत ठेवण्याची व्यवस्था केली. दररोज त्याला नियमित आहार मिळू लागला. त्याचा आहार झपाट्याने वाढू लागला आणि तो राक्षस दररोज दोनदोन इंच याप्रमाणे वाढत वाढत लवकरच सात फूट उंचीचा झाला.

राजाने त्याला पोटभर खायला घालण्याची उत्तम व्यवस्था केली होती, परंतु त्याचे पोट भरत नसे. पुढेपुढे तो राक्षस माणसांना खायला धावे. त्याला काबूत ठेवण्यासाठी राजाने दहाबारा शिपाई नेमले. परंतु हळूहळू राजाला शिपायांची संख्या वाढवावी लागली. म्हणून राजाने त्या राक्षसाला एका मोठ्या खोलीत बंद करून ठेवले. परंतु असे किती दिवस चालणार असा विचार करून राजा त्या राक्षसाला म्हणाला–"बाबा रे! तुझ्या जातीचे राक्षस जंगलात राहतात. तू त्यांच्या बरोबर जाऊन रहा."

राक्षसाची राजावर फार भक्ती होती. म्हणून तो नम्रपणे म्हणाला–"महाराज! मला आपण कैदेतून सुटका द्या. मी तुम्ही सांगाल तसा वागेन."

राजाला काय करावे हे सुचेना. तेव्हां दरबारी जादुगराने युक्ती सुचविली.

राजा त्या राक्षसाला भेटून म्हणाला–"मी तुझी परीक्षा घेतो. त्या परीक्षेत तू

श्री पी. सी. सरकार, जादुगार

यशस्वी झालास तर मी तुला सोडीन. नाही तर मी सांगितल्याप्रमाणे तुला जंगलात जावे लागेल." तो राक्षस परीक्षेस कबूल झाला.

राजा एक अंडे घेऊन आला आणि राक्षसासमोर टेबलावर चादर अंथरून स्वतः एका बाजूला खुर्चीवर बसला. नंतर राक्षसाला एक अंडे दाखवून तो म्हणाला–"या टेबलावर हे अंडे तू उभे कर. ते आडवे होता कामा नये. तसे उभे केलेस तर तुला माझ्या राज्यात सर्वत्र फिरायला परवानगी आहे, नाहीतर तुला जंगलात निघून जावे लागेल."

"एवढेच ना? मी स्वतः अंड्यातून बाहेर निघालो आहे. अंडे माझ्या आज्ञे प्रमाणे नक्कीच वागेल," राक्षस म्हणाला.

"पहा, तू वचन मोडता कामा नये!" राजाने बजावून सांगितले.

"महाराज! आमच्या जातीचे राक्षस दिलेले वचन कधी मोडत नाहीत," राक्षस गर्व करीत म्हणाला. राजाने राक्षसाला ते अंडे दिले. ते उभे करण्याचा राक्षसाने खूप प्रयत्न करून पाहिला. परंतु हाताचा आधार असेपर्यंत ते उभे राही व हात काढून घेतल्याबरोबर खाली पडून जाई.

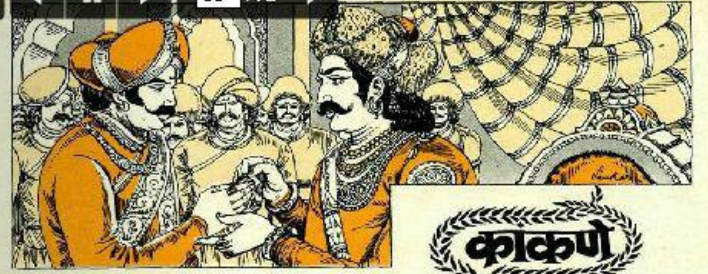
नंतर राजा म्हणाला–"ते तुला शक्य नाही. आता मी तुला कसे उभे करावयाचे ते दाखवितो." असे सांगून राजाने ते उभे करून ठेवले व म्हणाला–"पाहिलेस तू परीक्षेत यशस्वी झाला नाहीस. आता तू माझ्या राज्यातून निघून जा."

राक्षस वचनाचे पालन करणारा होता. तो राज्याबाहेर निघून गेला. त्यानंतर त्याची कोणी चवकशी सुद्धा केली नाही.

मंत्र्याने चकित होऊन राजाला विचारले–"महाराज! आपण अंडे उभे करून कसे काय ठेवलेत?"

राजाने टेबलावर अंथरलेल्या चादरी-खाली मीठाचा लहानसा ढीग होता तो दाखविला. त्यावर अंडे उभे होते.

काकणे

पांचसहाशे वर्षांपूर्वीची गोष्ट आहे, विजयनगरच्या गादीवर हरिहर राय नावाचा राजा राज्य करीत असे. त्याच्या प्रधानाचे नाव भास्कर होते. भास्कर फार हुशार व कर्त्तव्यपरायण मंत्री होता. राजाने त्याला दोन मरकत मण्याची कांकणे करून देऊन त्याचा सत्कार केला.

मंत्री भास्कर दररोज तुंगभद्रेवर स्नानाला जात असे. स्नानसंध्यादी आटोपून तो नोकरांबरोबर परत येई. एकदा मंत्री स्नानाला तुंगभद्रेवर गेला. बरोबर काही दरबारी व नोकरचाकरपण होते. स्नान करीत असतां एक कांकण मंत्र्याच्या हातातून निसटून नदीत पडले. नोकरांनी एका हातात कांकण पाहून विचारले–"प्रधान! आपल्या दुसऱ्या हातातले कांकण कोठे आहे?"

"पाण्यात पडले." मंत्री भास्कर म्हणाला.

"कोठे पडले, दाखवा, आम्ही काढून आणतों." नोकर म्हणाले.

मंत्री भास्करने लगेच आपल्या दुसऱ्या हातातले कांकण काढून पहिले कांकण ज्या जागी पडले होते त्या जागी टाकले व "त्या जागी पडले." असे सांगून घरी निघून गेला.

नोकरांनी नदीत बुडी मारून पुष्कळ शोधले, पण एकदेखील कांकण सांपडले नाही.

ती गोष्ट दरबारी लोकांना कळली. त्यांनी राजाला जाऊन प्रधानाच्या उमेंट-पणाविरुद्ध चहाडी केली. महाराजांनी प्रधानाला बोलावून विचारले–"मंत्री! आपल्या हातांत कांकणे दिसत नाहीत? आम्ही पाण्यात फेकून देण्यासाठी कांकणे आपणांस दिली नव्हती!"

ते ऐकून मंत्री म्हणाला–"महाराज! आपण माझ्या सत्कारासाठी म्हणून जी

श्री गु. ना. वज्रमट्टी

कांकणे मला दिली होती मी ती स्वत: काढून पाण्यात फेकली नाहीत. मी गंगेवर (तुंगभद्रेवर) स्नानला गेलो होतो. स्नान करीत असता गंगामातेने एक कांकण माझ्या हातातून काढून घेतले. तिने एकाच हातात कांकण घालणे मला आवडले नाही. म्हणून मी आपल्या दुसऱ्या हातातले कांकण काढून तिला दिले! त्यात आपला अनादर करण्याचा हेतू नव्हता, गंगामातेचा आदर करण्याचा हेतू होता."

ते उत्तर राजाला थोडे अहंभावीचे वाटले. परंतु स्वत:चा राग आवरून राजा म्हणाला–"तुम्ही जी कांकणे गंगामातेला अर्पण केलीत ती एकदां पाहण्याची मला इच्छा आहे. तुम्ही गंगामातेच्या ज्या हातात ती कांकणे घातलीत ते हात मला दाखवाल का?" राजाने विचारले.

"उद्यां सकाळी गंगेवर स्नानाला जाईन त्या वेळी आपण येण्याची कृपा करावी, महाराज!" मंत्री म्हणाला.

दुसऱ्या दिवशी राजा आपल्या दरबारी लोकांसह गंगेवर स्नानाला गेला.

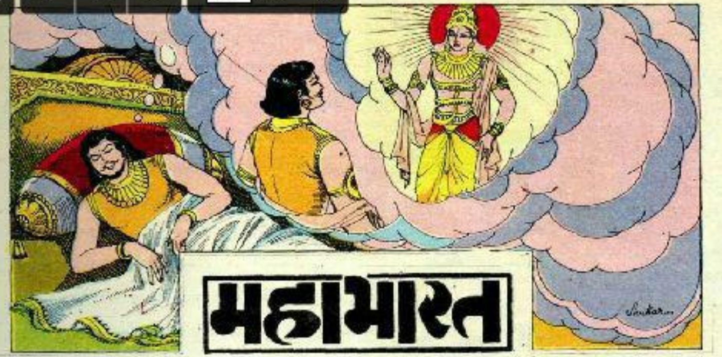
मंत्री भास्करने स्नानसंध्या आटोपून गंगेला नमस्कार केला व म्हणाला–"गंगामाते! मी तुझ्या हातात घातलेली कांकणे घालून दर्शन देण्याची कृपा कर. या सर्वांना पण तुझे ते मंगल कर पाहू दे."

त्याबरोबर गंगेतून दोन हात वर आले. दोन्ही हातात मरकत मण्याची ती कांकणे होती. क्षणार्धात ते हात पुन्हा अदृश्य झाले.

ते दृश्य पाहून राजा लज्जित झाला आणि मंत्री भास्करचा निरोप घेऊन राजवाड्यात परत आला. काही काळ लोटल्यावर राजाने मंत्र्याला बोलावून त्याची क्षमा मागीतली.

मंत्री म्हणाला–"महाराज! आपण माझ्यासारख्या अनेकांचे रक्षण करतां आणि आपण माझ्याजवळ अशी क्षमा मागावी, हा धर्म नाही. आपला अनुग्रह असला की आम्हांला पुरे!" मंत्री भास्कर नम्रपणे म्हणाला.

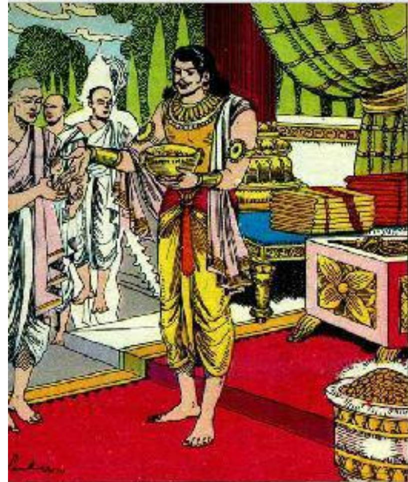

महाभारत

पांडवांचा वनवास सुरू होऊन बारा वर्षे पुरी होत आली होती. इंद्राने पांडवांना थोडी फार मदत करतां आली तर पहावी या हेतूने कर्णाकडून त्याचे कवचकुंडले काढून घेण्याचे ठरविले. कर्ण दानी होता व ब्राह्मण जे मागेल ते तो देईल हे इंद्राला माहीत होते. परंतु इंद्राचा बेत कर्णपिता सूर्य याला कळला. तो कर्णाला स्वप्नात दर्शन देऊन म्हणाला–"कर्णा! तुझ्याकडे येऊन ब्राह्मणाने काही मागितले तर तू लगेच देऊन टाकतोस. ही गोष्ट इंद्राला माहीत आहे. तो त्याचा मुलगा अर्जुन याच्या रक्षणासाठी ब्राह्मण वेषधारण करून तुझ्याकडून कवचकुंडलांचे दान मागून घेणार आहे. म्हणून त्याला कवचकुंडले सोडून काय वाटेल ते मागून घ्यायला सांग. कारण कवचकुंडले असेपर्यंत तुझ्या जीवाला मुळीच धोका नाही. परंतु तू त्यांचेच दान केलेस तर मात्र तुला स्वत:चे रक्षण करणे अशक्य आहे."

"देवा! मला दर्शन देऊन सावध केलेस याबद्दल मी तुझा फार फार आभारी आहे. परंतु ब्राह्मणाने मागितलेली वस्तू दान करण्याचे व्रत मी घेतलेले आहे. म्हणून मला एवढी कीर्ती मिळाली आहे. मग स्वत: इंद्र एक ब्राह्मण होऊन भिक्षा मागायला आला तर मी नकार कसा काय द्यायचा? माझ्या कीर्तीला कलंक लागेल. यश व कीर्ती गमावून बसल्यावर जिवंत राहल्याने तरी काय मिळणार आहे?"

"खुळ्या! हा देहच राहला नाही तर कीर्ती संपादन करून तरी तुला काय मिळणार? प्रेतावरची आभूषणे आहेत ती! अर्जुनाशी तुझे शेवटचे युद्ध होईल त्यावेळी कवचकुंडलेच तुझा बचाव करतील. म्हणून त्यांचे दान करू नकोस." सूर्य म्हणाला.

"सूर्यनारायण! क्षमा कर! कोणी ब्राह्मणाने माझा जीव मागितला तरी मी तो देईन. पण व्रतभंग होऊ देणार नाही. कवचकुंडलांशिवाय मी अर्जुनाचा वध करीन. परशुरामाने व द्रोणाचार्यांनी दिलेली अस्त्रे माझ्याजवळ आहेत." कर्ण म्हणाला.

"तुला आपल्या व्रताचे इतक्या कटाक्षानं पालन करावयाचे असेल तर मी सांगतो ते इंद्राजवळ काही असामान्य अशी अस्त्रे आहेत. शत्रूचा नाश करून ती परत येऊ शकतात म्हणून इंद्र कवचकुंडले मागायला येईल तेव्हां तू त्याच्याकडून एक अमोघ अस्त्र मागून घे. त्या अस्त्राच्या सहाय्याने तुला अर्जुनाचा पराभव करता येईल." सूर्य म्हणाला आणि अदृश्य झाला.

त्याच वेळी कर्णाची झोप मोडली. उजाडण्याची वेळ होती. स्नानसंध्यादिक आटोपून कर्ण इंद्राची वाट पहात बसला. कर्ण दररोज सकाळी सूर्याची आराधना करून दुपारच्या सुमारास जे ब्राह्मण येत त्यांना ते मागतील ते दान करीत असे. त्या दिवशी इंद्र ब्राह्मण वेष घेऊन आला व त्याने कवचकुंडलांचे दान मागितले.

कर्णाने आपल्या नियमाप्रमाणे इंद्राची पाद्यपूजा केली आणि विचारले–"ब्राह्मणश्रेष्ठा! बोला, आपल्याला काय दान करावे? गाई, जमीन, दासदासी आपणांस जे काही हवे ते मागून घ्यावे."

"मला! मला हे सर्व काही नको. तुझी कवचकुंडले तेवढी दे." इंद्र म्हणाला.

"ब्राह्मणोत्तमा! ही कवचकुंडले मला जन्मत: मिळाली आहेत. ती माझी प्राणरक्षक आहेत. तेव्हां ती सोडून काय वाटेल ते मागून घ्यावे." कर्ण म्हणाला. त्याने इंद्राला ओळखले होते.

"ते सर्व बरोबर आहे. परंतु मला ती कवचकुंडलेच हवी आहेत. त्यां व्यतिरिक्त काही एक नको." इंद्र म्हणाला.

ते ऐकून कर्ण स्मित करून म्हणाला–"ब्राह्मणोत्तमा! आपण ब्राह्मण वेष धारण करून आलेले इंद्र आहांत हे मला माहीत आहे. आपण आमच्या सारख्या मर्त्यलोकांतील निवासियांना कोणता तरी वर द्यावा, हे इष्ट आहे. परंतु याचक होऊन आपण आमच्याकडे यावे हे मला नाही आवडले. कवचकुंडले देऊन शत्रूसमोर माझा पराभव होईल व माझी अपकीर्ती होईल. म्हणून आपण माझ्याकडून कवचकुंडले घेत असतां मला एखादे अमोघ अस्त्र देण्याची कृपा करावी."

इंद्र म्हणाला–"कर्णा! मी तुला एक अमोघ अस्त्र देईन. परंतु त्या अस्त्राचा प्रयोग तुला फक्त एकावरच व एकदाच करता येईल. तू त्या अस्त्राचा प्रयोग केल्यावर ते अस्त्र शत्रूचा संहार करून परत माझ्याकडे येईल. तुला हे मान्य असेल तर तू त्या अस्त्राचा स्वीकार कर."

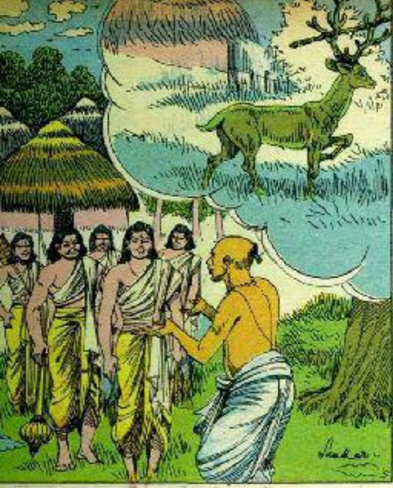
"हे देवराज! माझा शत्रू असा एकच एक आहे. मी त्याचा नाश करण्याची प्रतिज्ञा केली आहे." कर्ण म्हणाला.

"ते मला माहीत आहे. तू या अस्त्राचा उपयोग फक्त अर्जुनाचा वध करण्यासाठी

करणार आहेस! परंतु कृष्ण जोंपर्यंत त्याचा पाठीराखा आहे तोंपर्यंत त्याच्या केसालाही धक्का लागणे शक्य नाही. तरी या अस्त्राचा प्रयोग अगदी निरुपाय झाल्यावरच तू कर. दुसरी अस्त्रे अगदी निरुपयोगी ठरली म्हणजे. परंतु घाईगर्दीत अशक्त दुर्बल माणसांवर या अस्त्राचा प्रयोग करू नकोस. तसे केलेस तर हे अस्त्र तुझ्यावरच उलटेल." इंद्र म्हणाला.

त्यानंतर कर्ण इंद्राला म्हणाला–"देवेंद्रा! ही कवचकुंडले माझ्या शरिराचा भाग आहेत. मी ती काढून दिल्यावर माझा देह विकृत दिसू नये असा वर द्यावा!" देवेंद्राने त्याला होकार

दिला. इंद्राने एक अमोघ अस्त्र कर्णाला दिले व कर्णाने कवचकुंडले काढून दिली. इंद्राने दिलेल्या वराप्रमाणे कर्णाच्या देहात कोणत्याही प्रकारची विकृती आली नाही.

कर्णाने कवचकुंडले काढून दिल्याचे ऐकून पांडवांना आनंद झाला. परंतु कौरव दु:खी झाले.

पांडव द्वैतवनात रहात होते. एकदा एक ब्राह्मण त्यांच्याकडे धावत आला व म्हणाला–" मी आपली अरणी एका झाडाला अडकवून ठेवली होती. इतक्यात एक हरण आले. ते झाडाच्या फांदीला अंग घाशीत असतां त्याच्या शिंगात अरणी अडकली आणि ती घेऊन हरण पळून गेले. त्याच्या शिवाय मला अग्नी पेटवितां येणार नाही. म्हणून तुम्ही अरणी आणून देण्याची कृपा करावी."

पंचपांडव त्या हरणाचा पाठलाग करीत निघाले. त्यांनी कित्येक बाण सोडून त्या हरणाचा वध करण्याचा प्रयत्न केला. परंतु आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे ते हरण सर्व बाण चुकवून पळून गेले आणि जंगलात कोठे तरी अदृश्य झाले.

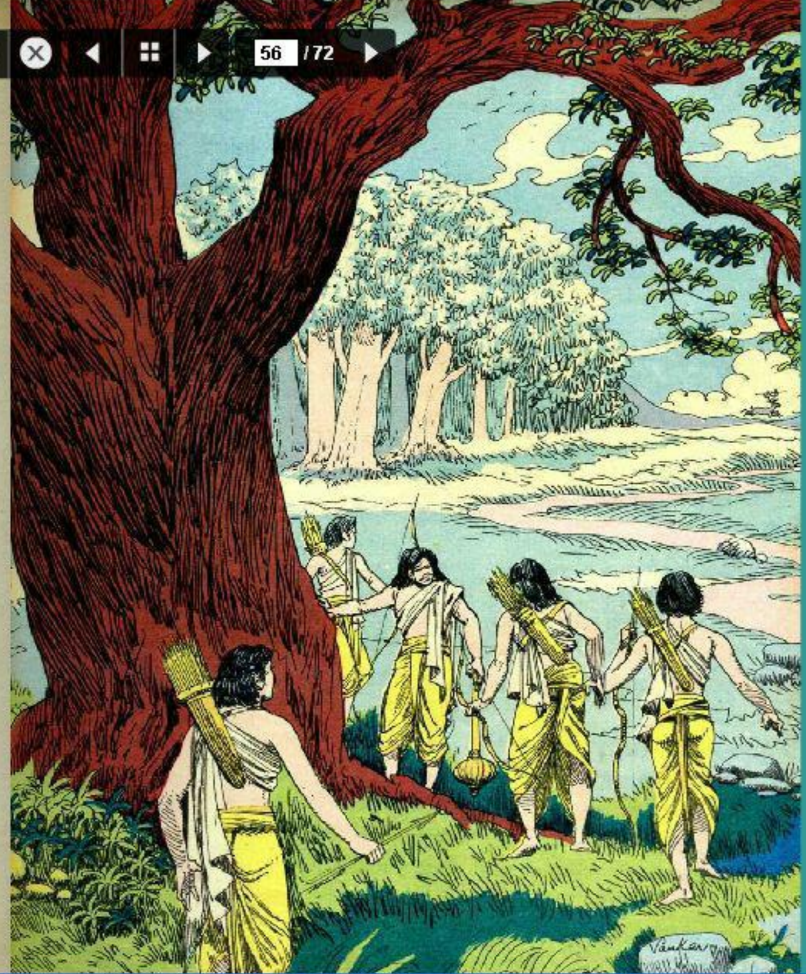
पांडव दमून भागून एका झाडाखाली बसले. त्यांना सर्वांना फार तहान लागली होती. नकुल म्हणाला–"आपल्यावर ही सर्व संकटे अशी कां येत आहेत?"

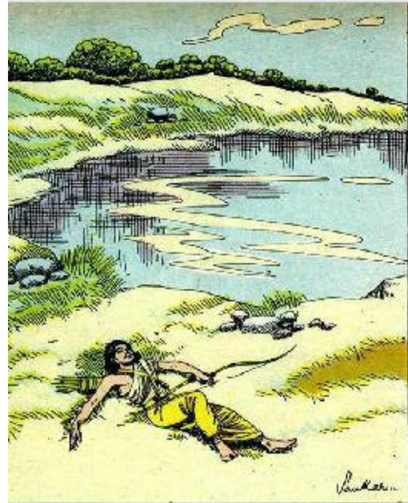
"पूर्वजन्मी आपण काही दुष्कृत्य केले असल्यास त्याची फळे आपल्याला भोगावी लागतात!" युधिष्ठिर म्हणाला.

"त्यादिवशी द्रौपदीला राज्यसभेत ओढून आणले तेव्हां त्या दुष्टांचे पारिपत्य आपण केले नाही, त्याचे पाप आपल्याला भोगावे लागत आहे." भीम म्हणाला.

"द्यूत चालू असतां कर्ण तोंडाला येईल ते बरळत होता तरी मी मूग गिळून स्वस्थ बसून राहलो त्याचे हे फळ आहे,–हा वनवास आणि हे कष्ट!" अर्जुन म्हणाला.

"दुष्ट शकुनीमामाचा त्याच वेळी कांटा काढला असता तर हे कष्ट आपल्याला

सहन करावे लागले नसते." सहदेव म्हणाला.

तेव्हां युधिष्ठिर नकुलाला उद्देश्यून म्हणाला–"नकुला! सर्वांना तहान लागली आहे. तू झाडावर चढून जरा पहा तर, कोठें पाणी दिसत असेल तर भाता भरून घेऊन ये."

नकुलाने झाडावर चढून पाहिले. त्याला जवळच एका जागी पाणी दिसले. तो पाणी आणायला निघाला. तो एका सरोवराजवळ गेला आणि स्वत: पाणी पिण्यासाठी ओंजळ भरून त्याने पाणी घेतले. त्याच वेळी त्याला आकाशवाणीसारखा आवाज ऐकू आला. जवळपास कोणी मनुष्य दिसला नाही. ती अशरीरवाणी अशी होती–"थांब, तू माझ्या प्रश्नांची प्रथम उत्तरे दे व नंतर पाणी पी. ह्या सरोवराचा मालक मी आहे."

पण नकुलाने त्या वाणीकडे दुर्लक्ष केले व पाणी प्याला आणि बेशुद्ध होऊन पडला.

नकुलाला बराच वेळ न आलेला पाहून युधिष्ठिराने सहदेवाला पाठविले. तो सरोवराजवळ गेला तेव्हां त्याला नकुल बेशुद्ध होऊन पडलेला दिसला. त्याला फार वाईट वाटले. परंतु तहान लागली होती, म्हणून पाणी पिऊ लागला. ती अशरीरवाणी झाली, पण तिच्याकडे दुर्लक्ष करून तो पाणी प्याला व बेशुद्ध होऊन पडला.

त्यानंतर दोघांना हुडकून आणण्यासाठी युधिष्ठिराने अर्जुनाला पाठविले. त्याला दोघे भाऊ बेशुद्ध होऊन पडलेले दिसले. कोणी शत्रू जवळपास दिसेल म्हणून त्याने चहूंकडे नजर फिरविली. परंतु कोणी दिसला नाही. तेव्हां तहान भागविण्यासाठी तो पाणी पिऊ लागला. त्याच वेळी ती अशरीरवाणी झाली. तेव्हां अर्जुन म्हणाला–"हिंमत असेल तर समोर ये. पाहतो तुझे सामर्थ्य!" असे म्हणत अर्जुन आवाज येत होता त्या दिशेने चालू लागला. नंतर पाणी पिऊन तोदेखील बेशुद्ध होऊन पडला.

नंतर आपल्या भावंडांच्या शोधार्थ भीम गेला व तोदेखील पाणी पिऊन बेशुद्ध होऊन पडला.

शेवटी युधिष्ठिर स्वत: सरोवराजवळ आला व आपल्या सर्व भावंडांना बेशुद्धावस्थेत पाहून फार दु:खी झाला. तेव्हां अशरीरवाणी झाली–"मी एक बगळा आहे. या तलावातले मासे हेच माझे खाद्य! माझ्या प्रश्नांची उत्तरे दिल्याशिवाय पाणी प्यायल्यामुळे तुझ्या भावंडांची ही गत झाली. माझ्या प्रश्नांची उत्तरे देऊन मग तू पाहिजे तितके पाणी पी. नाहीं तर तुझी पण हीच दुर्गत होईल."

ते ऐकून युधिष्ठिर म्हणाला–"एका पक्षाच्या हाती मरण येण्याइतके माझे भाऊ दुर्बळ अशक्त नाहीत. तू बगळा नाहीस, कोण आहेस खरेखरे सांग! तुला काय पाहिजे?"

"होय, मी बगळा नसून मी यक्षांचा राजा आहे." असे म्हणत तो बगळा एका ताडाच्या झाडाखाली येऊन उभा राहला आणि म्हणाला–"तुला पाणी पाहिजे असेल तर प्रथम माझ्या प्रश्नांची उत्तरे दे."

"विचार, मी शक्य तो उत्तर देण्याचा प्रयत्न करीन." युधिष्ठिर म्हणाला.

यक्षाने प्रश्न विचारले व युधिष्ठिराने समाधानकारक उत्तरे दिली. तेव्हां खूष होऊन यक्ष म्हणाला–"युधिष्ठिरा! तू

दिलेली उत्तरे ऐकून माझे समाधान झाले आहे. मी तुझ्या भावंडांपैकी एकाला जिवंत करू शकेन. सांग, कोणाला जिवंत करू?"

"यक्षराजा! तरमग नकुलाला जिवंत कर!" युधिष्ठिर म्हणाला.

"भीमार्जुनासारख्या प्रतापी सख्ख्या भावंडांऐवजी तू आपल्या सावत्र भावाला जिवंत करण्यास सांगितलेस ते कां?" यक्षाने विचारले.

"माझ्या वडिलांच्या दोघां राण्यांपैकी एकीचा मुलगा मी जिवंत आहे. परंतु माझी सावत्र आई माद्री हिचा एक मुलगा तरी जिवंत राहवा, यासाठी मी तशी विनंती केली." युधिष्ठिर म्हणाला.

"तू धर्मपक्ष घेतलास म्हणून मी तुझ्या सर्व भावंडांना जिवंत करतो." यक्ष म्हणाला आणि तत्क्षण भीम, अर्जुन, नकुल व सहदेव उठून उभे राहले.

"यक्षराज! आपण नुसते यक्षच दिसत नाही, नक्कीच कोणी देव आहांत, आपण कोण, हे सांगण्याची कृपा करावी." युधिष्ठिर म्हणाला.

तेव्हां यक्ष म्हणाला–"युधिष्ठिरा, मी धर्म आहे, तुझा पिता! मी फक्त तुझी धर्मपरीक्षा घेण्यासाठी हा प्रसंग घडवून आणला."

"देवा! एका ब्राह्मणाची अरणी एक हरण उचलून घेऊन पळून गेले आहे. बिचाऱ्या ब्राह्मणांला अग्नी पेटविणे कठीण झाले आहे. त्याच्यावरचे हे संकट कसे टळेल, हे सांगण्याची कृपा करावी." युधिष्ठिराने विनंती केली.

"अरे, मीच तो हरण होतो. ही घे अरणी आणि आतां तू पाहिजे तो वर मागून घे!" धर्म म्हणाला.

"बारा वर्षांचा वनवास संपत आला आहे. आतां आपण, अज्ञातवासात आम्हांला कोणी ओळखू नये असा वर देण्याची कृपा करावी."

धर्म "तथास्तु" म्हणाला व अंतर्धान पावला.

पांडवांनी अरणी ब्राह्मणाला देऊन त्याचा आशीर्वाद घेतला.

पांडवांचा वनवास संपला होता. बरोबर आलेल्या ब्राह्मणांचा निरोप घेऊन अज्ञातवासात कोणत्याही प्रकारचा त्रास होणार नाही, असा त्यांचा आशीर्वाद मिळविला. धौम्यमुनी म्हणाले–"युधिष्ठिरा! स्वतः इंद्राला अज्ञातवासात दिवस काढावे लागले होते. तुम्ही पण या दिव्यातून सुखरूप परत याल, असा मी आशीर्वाद देतो."

त्यानंतर पांडव द्रौपदीसह धौम्यमुनींबरोबर एक कोस चालून गेले आणि त्यानंतर अज्ञातवासात कसा प्रवेश करायचा व काय काय करायचे, याविषयी त्यांनी गुप्तपणे परस्परांचा सल्ला व विचार घेतला.

शिवपुराण

[१४]

शंकराला तेथे नाही असे पाहून पार्वती घाबरून गेली. तिने रुद्रगणांस शंकराला शोधून काढण्यास आज्ञा केली. त्यांना शंकर गजासुराच्या हृदयातल्या शिवलिंगात निवास करीत असल्याचे कळले.

लगेच पार्वती विष्णूकडे वैकुंठलोकी गेली आणि म्हणाली–"दादा! तुझ्या मेहुण्यांना गजासुराने आपल्या हृदयात लिंगरूपे लपवून ठेवले आहे. तू काय वाटेल तो उपाय करून त्यांना कैलास लोकी घेऊन ये."

विष्णूने पार्वतीला धीर दिला आणि शंकर कैलासलोकी परत येईपर्यंत गणपतीच्या प्रधानाला बजावून सांगितले की कैलास लोक व या सर्वांचे त्यांनी रक्षण करावे. नंतर विष्णू रुद्रगण व वीरभद्रांना बरोबर घेऊन ब्रह्मलोकी गेला. इंद्रादिकांना विष्णूने योजलेल्या प्रयत्नांची माहिती कळली. ते रुद्रगणांचे रूप घेऊन त्यांच्याबरोबर शोणितपूरला आले. नंदीने नंदीबैलाचे रूप घेतले. इतरांनी नंदी बैलाबरोबर वाद्ये वाजवणारांचे आणि विष्णूने नंदीबैलाच्या धन्याचे रूप घेतले. ते सर्व शिवस्तोत्र म्हणत वाजवीत नंदीबैलाला घेऊन शोणितपुराच्या गल्लचांबोळांत हिंडू लागले.

नंदीबैल लोक सांगतील तसा माना डोलावतो व नाचतो खेळतो, हे ऐकून गजासुर चकित झाला. त्याने आपल्या राज्यसभेत नंदीबैल घेऊन यायला सांगितले. नंदीबैल नाचू खेळू लागला व त्याला नाचवणारे शिवस्तोत्र म्हणू लागले. शिवस्तोत्र ऐकून गजासुराच्या हृदयातले शिवलिंग वाढू लागले. त्यामुळे गजासुरांच्या

चवथ्या मलपृष्ठावरील गोष्ट

छातीत कळा येऊ लागला व श्वासोच्छ्वास सुद्धा बंद होतो की काय असे वाटू लागले. आपले मरण जवळ येऊन ठेपल्याचे त्याला कळले. म्हणून त्याने शेवटचा धावा केला– "हे सांब सदाशिवा! माझे रक्षण कर!"

"गजासुरा! तुझा अंतकाळ जवळ येऊन ठेपला आहे. वर मागून घे!" शंकर म्हणाला.

"माझ्या डोक्याची पूजा होत रहावी, माझे चर्म तू धारण करावे आणि माझा पुनर्जन्माचा फेरा सुटेल असे वर द्यावे." गजासुर म्हणाला.

शंकराने ते तिन्ही वर गजासुराला दिले. उंदीर रूपे गजासुराने शंकराजवळ रहावे, असा वर गजासुराला देऊन शंकर गजासुराच्या हृदयातून बाहेर आला.

त्यानंतर ब्रह्मा, विष्णू, इंद्र, नंदी आदिकांनी आपले पूर्व रूप धारण केले आणि शंकराला नमस्कार केला. नंतर रुद्रगणाला बरोबर घेऊन शंकर कैलास लोकी परतला. शंकराने येण्यापूर्वी पार्वतीकडे गजासुराचा वध करून परत येत असल्याचा निरोप पाठविला.

परंतु त्यापूर्वीच पार्वतीला ती बातमी कळली होती. म्हणून तिने न्हाऊन गृहदेवांची पूजा करण्याचे ठरविले होते. यासाठी ती स्नानाला गेली तेव्हां तिने लक्ष्मीगणाधिपांना सांगून ठेवले होते की मी न्हायला जात आहे. माझ्या अनुज्ञेशिवाय कोणाला आत येऊ देऊ नका.

परंतु थोड्याच वेळात नंदी आदिक आणि रुद्रगण शंकराचा निरोप घेऊन आले आणि आत जाऊ लागले. तेव्हां लक्ष्मीगणाधिपतींनी त्यांना पार्वती स्नान करीत असल्याचे व कोणाला अनुज्ञेशिवाय आत न येऊ देण्यास सांगितले असल्याचे सांगितले आणि म्हणाले–"देवीची अनुज्ञा मिळाल्याशिवाय आत जाता येणार नाही."

"व्हा बाजूला, म्हणे अनुज्ञेशिवाय आत जाता येणार नाही! प्रत्यक्ष शंकर महादेवाची आज्ञा आहे. त्यांच्या आज्ञेचा भंग करण्याची प्राज्ञा त्रिलोकात कोणाला आहे का?" असे सांगून रुद्रगण लक्ष्मीगणांशी युद्धास तयार झाले. आरडाओरडा वाढू लागला.

ते ऐकून पार्वतीची एक सखी पार्वतीला म्हणाली–"ताई! लक्ष्मीगणांशी रुद्रगण युद्ध करीत आहेत."

रुद्रगणांच्या त्या उर्मटपणाचा पार्वतीला राग आला. तिने लक्ष्मीगणांच्या मदतीला देवगणास पाठविले. लक्ष्मीगण व देवगण दोघांनी मिळून रुद्रगणांना पिटाळून लावले. त्यांनी शंकराकडे जाऊन त्या गोष्टीची तक्रार केली.

त्यावेळी तेथे नारद उपस्थित होता. तो म्हणाला–"पार्वतीच्या द्वारपालकांना एवढा गर्व झाला आहे का? शंकराच्या आज्ञेची सुद्धां त्यांना फिकीर नाही?"

शंकर सेवकांना जखमी झालेले पाहून फार रागावला होता. नारदाच्या बोलण्याने त्याचा राग जास्तच वाढला. त्याने आपले त्रिशूल सोडले आणि लक्ष्मीगणांची डोकी उडविली. आपल्या मुलांची झालेली ही स्थिती पाहून पार्वती शोक करू लागली.

आता पार्वतीच्या दारावर कोणी द्वारपालक नव्हता. म्हणून शंकर ब्रह्मा, विष्णू आदिकांना घेऊन घरी आला. तोंपर्यंत पार्वतीचे स्नानादी संपले होते व ती वस्त्रालंकार धारण करून आली होती व आपल्या मुलांची ती स्थिती पाहून शोक करीत बसली होती. म्हणून ती शंकराच्या

स्वागतास उठलीदेखील नाही. शंकर जवळ जाऊन तिची समजूत घालू लागला, पण पार्वतीने मान वर करूनदेखील त्याच्याकडे पाहिले नाही.

तेव्हां विष्णू पार्वतीला म्हणाला–"ताई! शंकर गजासुराचा वध करून व त्रिलोकाला सुखी करून येत आहे आणि तू अशी रुसून रागावून कां बसली आहेस? तुला कोणत्या गोष्टीचे दु:ख आहे? मला सांग, मी कांही करता आले तर करीन."

पार्वती विष्णूला म्हणाली–"दादा! तुझ्या मेहुण्याने विनाकारण माझ्या मुलांचा, लक्ष्मीगणांचा वध केला आहे. त्यांना जिवंत करून त्यांना मी जो अधिकार दिला होता तो दिला जात नाही तोंपर्यंत माझे दु:ख दूर होणार नाही."

ब्रह्मा, विष्णू व महेश तिघांनी त्या गोष्टीवर विचार केला. तेव्हां शंकराने गजासुराला दिलेला वर आठवला. त्याने त्याच्या डोक्याचे पूजन व्हावे व त्याचे चर्म शंकराने ओढावे असा वर मागून घेतला होता. म्हणून लक्ष्मीगणांच्या अधिपतीचा देह मागविण्यात आला आणि गजासुराचे डोके मागवून ते त्या धडावर ठेवण्यात आले. त्या बरोबर लक्ष्मीगणाधिपति जिवंत होऊन उभा राहिला जणुकाही झोपेतून आतांच जागा झाला. त्याने पार्वती व विष्णूला नमस्कार केला. त्यानंतर त्याच-प्रमाणे बाकी वीस गणाधिपतींच्या धडावर हत्तीचे तोंड बसविण्यात आले. ते सर्व जिवंत झाले. लक्ष्मीगण जिवंत झालेले पाहून पार्वतीला परमानंद झाला.

त्या वेळी विश्वदर्शी नामक उपब्रह्मा उठून म्हणाला–"हे शिवपार्वती! मी जय-लक्ष्मी आदिक आपल्या मुलींचा विवाह लक्ष्मीगणाधिपतीशी करावा म्हणतो."

सर्वांना ती सूचना मान्य झाली. ब्रह्म-देवाने पौराहित्य केले आणि विश्वदर्शीच्या मुलींचा विवाह गणाधिपतींशी झाला. सर्व गणाधिपतींचा लक्ष्मीगणपती हा नायक होता आणि त्याच्या पत्नीचे नाव जयलक्ष्मी होते.

१२४. सिनाय पर्वत

याच सुप्रसिद्ध पर्वतावर मोजेसने आपले "दहा आदेश" (Ten commandments) स्वीकारले होते. खालच्या किल्ल्यात ख्रिश्चनांनी आश्रय घेतला होता. सिनाय पर्वत वाळवंटात आहे.

